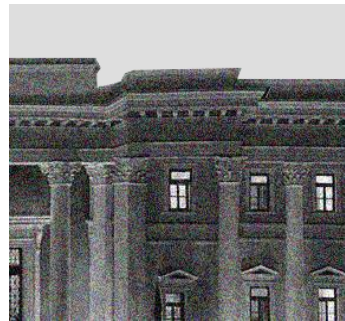

Η στέγαση της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως τις μέρες μας

Αρχιτεκτονικές και τυπολογικές διερευνήσεις

Ζαχαράκη Μιχαέλα | Τζιρβελάκη Σοφία

Για την διεκπεραίωση της παρούσας ερευνητικής εργασίας θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μας, κ. Αμαλία Κωτσάκη, για την συνεργασία και την καθοδήγησή της.

Επίσης ευχαριστούμε για την πολύτιμη βοήθεια, αλλά και τις γόνιμες συζητήσεις τις κ. Θάλεια Καβύρη και κ. Κατερίνα Πατσαδέλη, από την Τεχνική Υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Τέλος, χωρίς την στήριξη από τις οικογένειες και τους φίλους μας θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση της έρευνάς μας.

Οι ισχυρότεροι άνθρωποι ενέπνεαν πάντοτε τους αρχιτέκτονες και ο αρχιτέκτονας επηρεαζόταν από την δύναμη.

Friedrich Nietzsche

Περιεχόμενα

1_Εισαγωγή

1.1 Σκοπός της εργασίας	5
1.2 Αντικείμενο της εργασίας	5
1.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση	5

2_Μέθοδος

2.1 Μέθοδος συλλογής ερευνητικού υλικού	6
2.2 Ερμηνευτική μέθοδος	6
2.2.1 Υπόθεση εργασίας	6
2.2.2 Συγκρότηση εργασίας	8
2.2.3 Ερευνητικά ερωτήματα	9

3_Ευρήματα

Απαρχές	10
Κατάλογος Δικαστικών Μεγάρων	11

Μέρος_A

3.1 Δικαστικό Μέγαρο Ναυπλίου _1870 1901-1905	16
3.2 Δικαστικό Μέγαρο Κορίνθου _1908	20
3.3 Δικαστικό Μέγαρο Πατρών _1911	24
3.4 Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης _1914	29

Μέρος_B

3.5 Δικαστικό Μέγαρο Λάρισας _1963	34
3.6 Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς _1966	38
3.7 Άρειος Πάγος, Αθήνα _1969	45
3.8 Δικαστικό Μέγαρο Αιγίου _1987	51
3.9 Δικαστικό Μέγαρο Θήβας _1989	55
3.10 Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων _1998	62

4_Ερμηνεία_Συμπεράσματα

4_Ερμηνεία_Συμπεράσματα	69
-------------------------	----

5_Βιβλιογραφία_Διαδικτυακές πηγές

5_Βιβλιογραφία_Διαδικτυακές πηγές	74
-----------------------------------	----

6_Κατάλογος εικόνων

6_Κατάλογος εικόνων	78
---------------------	----

1_Εισαγωγή

1.1 Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της εργασίας είναι η τεκμηρίωση καθώς και η αρχιτεκτονική, τυπολογική και μορφολογική εξέταση των Δικαστικών Μεγάρων στην Ελλάδα, των δημόσιων κτηρίων με τον σημαντικότερο αστικό συμβολισμό, από ιδρύσεως του ελληνικού κράτους (1834) μέχρι το 2000.

1.2 Αντικείμενο της εργασίας

Αντικείμενο της έρευνας αποτελούν υλοποιημένα Δικαστικά Μέγαλα από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως το 2000 σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, τα οποία κτίσθηκαν εξ' αρχής για αυτόν τον σκοπό χωρίς να αποτελούν μετασκευές υφισταμένων κτηρίων. Συγκεκριμένα μελετώνται 10 Δικαστικά Μέγαλα.

1.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Το ζήτημα της στέγασης της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα, εξαιρουμένης της περίπτωσης των Αθηνών που έχει μελετηθεί διεξοδικά μέσα από σειρά δημοσιευμάτων και βιβλίων της Αμαλίας Κωτσάκη (βλ. παρακάτω), δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς μέχρι τώρα. Σημαντικές βιβλιογραφικές αναφορές στην εξέταση του θέματος ήταν:

_Κωτσάκη Αμαλία, *Η στέγαση της Δικαιοσύνης - Αθήνα 1834 - 2014*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016

_Pevsner, Nikolaus, *A history of building types*, Εκδόσεις Princeton University Press, Princeton, 1976

2_Μέθοδος

2.1 Μέθοδος συλλογής ερευνητικού υλικού

- 1.Αρχειακή (Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Υπουργείου Δικαιοσύνης και Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Αρείου Πάγου)- Πρωτογενής έρευνα
2. Βιβλιογραφική
3. Διαδικτυακή

2.2 Ερμηνευτική μέθοδος

Η ερμηνευτική μέθοδος είναι συγκριτική ανάμεσα στα προπολεμικά και μεταπολεμικά Δικαστικά Μέγαρα.

2.2.1 Υπόθεση εργασίας

Σύμφωνα με τον Nietzsche(1), η θέληση για δύναμη συνιστά την μοναδική κινητήριο δύναμη στην ζωή του ανθρώπου και ειδικά του ηγέτη, η οποία αποτυπώνεται παραστατικά στην αρχιτεκτονική, καθώς «είναι ένα είδος ευγλωττίας της δύναμης με μορφές, το οποίο άλλοτε πείθει, άλλοτε κολακεύει, άλλοτε απλώς διατάζει». Όπως υποστηρίζει ο Γερμανός φιλόσοφος Hegel(2), η αρχιτεκτονική είναι γλώσσα και τα μνημεία της συμβολικές αναπαραστάσεις, δηλαδή κώδικες επικοινωνίας. Πολύ πριν την διατύπωση της Αισθητικής του Hegel όμως, η εξουσία αντιλαμβανόμενη την δύναμη των συμβόλων, τα εισήγαγε στον σχεδιασμό της, με σκοπό την προβολή, την νομιμοποίηση και την ισχυροποίησή της, καθώς και την μεταφορά των πολιτικών της μηνυμάτων. Οι αρχιτεκτονικοί συμβολισμοί αποτελούν μέχρι και σήμερα τον βασικό δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ πολιτικών και πολιτών. Όπως αναφέρει ο Μεταξάς(3), στο βιβλίο «Η υφαρπαγή των μορφών»,

αισθητικοποίηση ή καλλύνειν, της εξουσίας συνιστά κάθε εφεύρημα με το οποίο κάποιοι από τους παράγοντές της προσπαθούν να προκαλέσουν την προσοχή μας προς την πλευρά των «καλλιτεχνικών» τους έργων και ανησυχιών, θέλοντας να εμφανίσουν με αυτόν τον τρόπο τις πολιτικές τους πράξεις περισσότερο ήπιες, ελκυστικές – ή ενδεχόμενα λιγότερο φανερές.

(1)Friedrich, Nietzsche, *Το Λυκόφως των Ειδώλων*, μτφρ. Ζ. Σαρίκας, Εκδόσεις Πανόπτικον, Αθήνα, 2010, σελ. 84

(2)Hegel, G.W.F., *Aesthetics- Lectures on Fine Arts*, (transl.T.Knox), Part III, Εκδόσεις Oxford Un. Press, UK, 1975, σελ.312

(3)Μεταξάς Δ., Αναστάσιος – Ιωάννης, *Η υφαρπαγή των μορφών – Από την πολιτική ομιλία του κλασικισμού*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2003, σελ. 31

Σύμφωνα με τον Deyan Sudjic(4), η αρχιτεκτονική αποτελεί το μέσο με το οποίο εκφράζονται με τις πιο καθαρές μορφές τους ο εγωισμός, ο φόβος του θανάτου και οι πολιτικές ή θρησκευτικές παρορμήσεις των δυνατών. Η εξάρτηση της Δικαιοσύνης από την εξουσία αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο ευρείας συζήτησης και προβληματισμού. Ο Άγγλος φιλόσοφος Hobbes εισάγει την έννοια της Δικαιοσύνης στην άσκηση της εξουσίας. Η φύση της Δικαιοσύνης έγκειται στην τήρηση έγκυρων συμβάσεων, οι οποίες αρχίζουν με τη σύσταση της πολιτικής εξουσίας.(5) Για να αποκτήσουν νόημα οι έννοιες δίκαιο και άδικο πρέπει να υπάρξει μια εξαναγκαστική εξουσία, που να επιβάλλει σε όλους εξίσου την τήρηση των συμβάσεων, απειλώντας ταυτόχρονα με τιμωρία.(6)

Η στέγαση της Δικαιοσύνης ήταν ανέκαθεν ένας σημαντικός φορέας ιδεών, θεσμών και αντιλήψεων. Η σημασία της Δικαιοσύνης ταυτίζεται με τα εκάστοτε καθεστώτα που επικρατούν. Το Κράτος οφείλει να εγγυάται και να διασφαλίζει την Κοινωνική Ειρήνη, είτε αυτή απειλείται από την παραβατικότητα του ίδιου του καθεστώτος, είτε από εκείνη των πολιτών. Γι' αυτόν τον λόγο, η Δικαιοσύνη από αρχαιοτάτων χρόνων διαθέτει ταυτόχρονα με την ανθρώπινη διάσταση, θεϊκή. Τα Δικαστικά Μέγαρα, ως φορείς των ιδεών, των θεσμών και των αντιλήψεων που διέπουν την έννοια της Δικαιοσύνης, καταδεικνύουν έμμεσα την άρρηκτη σχέση αρχιτεκτονικής και εξουσίας.

Η συμβολική απόδοση της Δικαιοσύνης, ήδη από τον 19ο αιώνα, με την απαρχή της αναζήτησης χώρων για την στέγασή της, επιτεύχθηκε με ποικίλους τρόπους. Ο αμεσότερος τρόπος είναι η έκφραση της Δικαιοσύνης με την συμβολή των αδελφών τεχνών, ζωγραφικής και γλυπτικής. Ζυγοί της Δικαιοσύνης, αετοί, ασπίδες και λέοντες, γνωστά σύμβολα εξουσίας και Δικαιοσύνης επιστρατεύονται για να εκφράσουν την Δικαιοσύνη και να αποδόσουν μνημειακότητα και συμβολισμό στο Μέγαρο. Έπειτα, συχνή είναι η θεία αναφορά της ανθρώπινης Δικαιοσύνης, η οποία συνειρμικά ανακαλείται κατά την απονομή της. Αναζητούνται συσχετισμοί με θρησκευτικά κτήρια (τρούλοι) και χριστιανικές αναφορές, αποδίδοντας με τον τρόπο αυτό την θεϊκή υπόσταση του θεσμού. Στην ελληνική επικράτεια, ήδη από το 1834, η ευπρεπής στέγαση της Δικαιοσύνης αποτέλεσε αντικείμενο προβληματισμού. Πιο συγκεκριμένα, από το 1834 και μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η απονομή της Δικαιοσύνης και η αστική της παρουσία συνιστούν θεμελιώδεις προϋποθέσεις για την κρατική λειτουργία. Μεταπολεμικά, η απρόσκοπτη απονομή της Δικαιοσύνης αποτελούσε προϋπόθεση για την ανάκαμψη και την επιδιωκόμενη ανάπτυξη της χώρας.

(4) Sudjic, Deyan, *The Edifice Complex: The architecture of power*, Εκδόσεις Penguin Book, Λονδίνο, 2011, σελ.13

(5) Παπανούτσος, Ευάγγελος, *Ο Κόσμος του Πνεύματος*, Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα, 1949, σελ. 103.

(6) Thomas Hobbes, *Λεβιάθαν, Η ύλη, Μορφή και Εξουσία μιας Εκκλησίας και Λαϊκής Πολιτικής Κοινότητας*, μτφρ. Γρηγόρης Πασχαλίδης, Αιμίλιος Μεταξόπουλος, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα, 1989, σελ. 213.

2.2.2 Συγκρότηση εργασίας

Η εργασία συγκροτείται σε δύο επιμέρους ενότητες με χρονολογική τομή τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ο οποίος στάθηκε αφορμή για αναθεωρήσεις στον σχεδιασμό των Δικαστικών Μεγάρων τόσο σε αρχιτεκτονικό όσο και σε αστικό επίπεδο. Μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η αρχιτεκτονική των Δικαστικών Μεγάρων ακολουθεί το γενικότερο πνεύμα του ιστορισμού με σαφείς αναφορές στην τυπολογία και τη μορφολογία του 19^{ου} αιώνα. Η διαφοροποίηση έρχεται μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο με τη στροφή της αρχιτεκτονικής των Δικαστικών Μεγάρων προς το κυρίαρχο ρεύμα του μοντερνισμού.

Μέρος Α: 19^{ος} αιώνας έως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

- _Δικαστικό Μέγαρο Ναυπλίου – 1870 | 1901-1905
- _Δικαστικό Μέγαρο Κορίνθου -1908
- _Δικαστικό Μέγαρο Πατρών -1911
- _Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης -1914

Μέρος Β: Μεταπολεμικά (Β' Παγκόσμιος Πόλεμος έως το 2000)

- _Δικαστικό Μέγαρο Λάρισας – 1963
- _Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς - 1966
- _Άρειος Πάγος, Αθήνα - 1969
- _Δικαστικό Μέγαρο Αιγίου - 1987
- _Δικαστικό Μέγαρο Θήβας -1989
- _Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων -1998

Επί συνόλου τριάντα ένα Δικαστικών Μεγάρων που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν, στο εξεταζόμενο διάστημα, αναλύονται δέκα περιπτώσεις εξ'αυτών. Πρόκειται για Δικαστικά Μέγαρα τα οποία συνιστούν ενδιαφέρουσες αρχιτεκτονικές προτάσεις και μπορούν να θεωρηθούν ως αντιπροσωπευτικά. Πέραν τούτου όμως είναι τα Δικαστικά Μέγαρα για τα οποία βρέθηκε επαρκές υλικό από το Αρχείο των Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Δικαιοσύνης παρέχοντας την δυνατότητα ενδελεχούς μελέτης τους.

Ανά Δικαστικό Μέγαρο ακολουθείται η εξής μεθοδολογική προσέγγιση:

- _Τρόπος ανάθεσης
- _Θέση στην πόλη – αστική παρουσία της Δικαιοσύνης
- _Αρχιτεκτονική περιγραφή
- _Σχέση με την τυπολογία του 19^{ου} αιώνα
- _Συμβολισμοί της Δικαιοσύνης

2.2.3 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα που θα επιχειρήσει να απαντήσει η εργασία είναι τα εξής:

_Πώς ερμηνεύεται η θέση των Δικαστικών Μεγάρων στον αστικό ιστό της πόλης;

_Πώς αποδίδεται ο συμβολισμός της Θέμιδας στα ελληνικά Δικαστικά Μέγαρα; Διακρίνονται διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα προπολεμικά και μεταπολεμικά παραδείγματα; Πώς αυτό ερμηνεύεται;

_Ποιά είναι η σχέση που αναπτύσσεται με τα κτήρια θρησκευτικής λατρείας;

_Διακρίνεται τυπολογική διαφοροποίηση ανάμεσα στην πρώτη και δεύτερη περίοδο μελέτης και πώς αυτό ερμηνεύεται;

_Ποιά η σχέση που αναπτύσσεται με την τυπολογία των ευρωπαϊκών Δικαστικών Μεγάρων του 19^{ου} αιώνα;

3. Ευρήματα

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ

Ήδη από την εποχή της Αντιβασιλείας η απονομή της Δικαιοσύνης αποτελούσε προτεραιότητα. Όπως αναφέρει ο Georg-Ludwig Maurer στο βιβλίο του *Ο ελληνικός λαός, Χαϊδελβέργη 1834*, ο βασιλιάς και η Αντιβασιλεία όταν έφτασαν στην Ελλάδα δεν γινόταν λόγος για ύπαρξη Δικαστηρίων και για απονομή Δικαιοσύνης, καθώς επικρατούσε το δίκαιο του ισχυρότερου. Το πρώτο βήμα ήταν η επιβολή της τάξης γι' αυτό μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα ιδρύθηκαν τα τρία πρώτα Δικαστήρια, στο Ναύπλιο, στην Θήβα και στο Μεσολόγγι, ενώ ταυτόχρονα εκδόθηκαν αυστηροί ποινικοί νόμοι. Το 1834 επικυρώνεται από την Αντιβασιλεία ο οργανισμός των Δικαστηρίων και Συμβολαιογράφων, ταυτόχρονα με τον Κώδικα της Ποινικής Δικονομίας. Η ίδρυση του δικαστικού συστήματος συντελείται το 1835 και από τότε ορίζεται το Δίκαιο που θα εφαρμόζεται πλέον, επιλέγονται και διορίζονται δικαστές και ξεκινά η λειτουργία των νεοσυσταθέντων Δικαστηρίων με συνακολούθηση την αναζήτηση της στέγης τους. Έτσι ξεκινά η ιστορία ανέγερσης των Δικαστικών Μεγάρων στην Ελλάδα.

Τα Δικαστικά Μέγαρα στην Ελλάδα (1834-2000)

Η έρευνά μας στα Αρχεία των Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Δικαιοσύνης οδήγησε στη συγκρότηση του παρακάτω καταλόγου που περιλαμβάνει 31 Δικαστικά Μέγαρα που χτίστηκαν στο διάστημα 1834 – 2000 στην Ελλάδα, σε όλη την επικράτεια, χωρίς να περιλαμβάνονται σε αυτά μετασκευές υφισταμένων κτισμάτων, οι οποίες είναι επίσης αρκετές.

19^{ος} αιώνας – 1940

Δικαστικό Μέγαρο Λασιθίου | Χρονολογία ανέγερσης 1868-1870

Δικαστικό Μέγαρο Άμφισσας | Χρονολογία ανέγερσης 1890

Δικαστικό Μέγαρο Χαλκίδας | Χρονολογία ανέγερσης 1900

Δικαστικό Μέγαρο Χίου | Χρονολογία ανέγερσης 1904

Δικαστικό Μέγαρο Ναυπλίου | Χρονολογία ανέγερσης 1911

Δικαστικό Μέγαρο Φλώρινας | Χρονολογία ανέγερσης 1918

Δικαστικό Μέγαρο Κορίνθου | Χρονολογία ανέγερσης 1920

Δικαστικό Μέγαρο Λαμίας | Χρονολογία ανέγερσης 1920

Δικαστικό Μέγαρο Βόλου | Χρονολογία ανέγερσης 1920-1929

Δικαστικό Μέγαρο Πατρών | Χρονολογία ανέγερσης 1931

Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης | Χρονολογία ανέγερσης 1934

Δικαστικό Μέγαρο Καρδίτσας | Χρονολογία ανέγερσης 1934

Εικόνα 1: Δικαστικό Μέγαρο Λασιθίου

Εικόνα 7: Δικαστικό Μέγαρο Κορίνθου

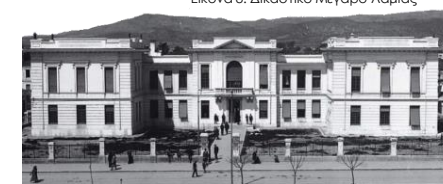
Εικόνα 2: Δικαστικό Μέγαρο Άμφισσας

Εικόνα 8: Δικαστικό Μέγαρο Λαμίας

Εικόνα 3: Δικαστικό Μέγαρο Χαλκίδας

Εικόνα 9: Δικαστικό Μέγαρο Βόλου

Εικόνα 4: Δικαστικό Μέγαρο Χίου

Εικόνα 10: Δικαστικό Μέγαρο Πατρών

Εικόνα 5: Δικαστικό Μέγαρο Ναυπλίου

Εικόνα 11: Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης

Εικόνα 6: Δικαστικό Μέγαρο Φλώρινας

Εικόνα 12: Δικαστικό Μέγαρο Καρδίτσας

Μεταπολεμικά (1945- 2000)

Δικαστικό Μέγαρο Ζακύνθου | Χρονολογία ανέγερσης 1954-1957

Δικαστικό Μέγαρο Μεσολογγίου | Χρονολογία ανέγερσης προ του 1955

Δικαστικό Μέγαρο Κεφαλονιάς | Χρονολογία ανέγερσης 1960

Δικαστικό Μέγαρο Καστοριάς | Χρονολογία ανέγερσης 1960 | 1972

Δικαστικό Μέγαρο Πύργου Ηλείας | Χρονολογία ανέγερσης 1968-1970

Δικαστικό Μέγαρο Ιωαννίνων | Χρονολογία ανέγερσης 1970-1976

Δικαστικό Μέγαρο Λάρισας | Χρονολογία ανέγερσης 1972

Δικαστικό Μέγαρο Θεσσαλονίκης | Χρονολογία ανέγερσης 1973-1975

Δικαστικό Μέγαρο Ξάνθης | Χρονολογία ανέγερσης 1975

Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς | Χρονολογία ανέγερσης 1978

Δικαστικό Μέγαρο Γρεβενών | Χρονολογία ανέγερσης 1979

Άρειος Πάγος, Αθήνα | Χρονολογία ανέγερσης 1981

Εικόνα 13: Δικαστικό Μέγαρο Ζακύνθου

Εικόνα 14: Δικαστικό Μέγαρο Μεσολογγίου

Εικόνα 15: Δικαστικό Μέγαρο Κεφαλονιάς

Εικόνα 16: Δικαστικό Μέγαρο Καστοριάς

Εικόνα 17: Δικαστικό Μέγαρο Πύργου Ηλείας

Εικόνα 18: Δικαστικό Μέγαρο Ιωαννίνων

Εικόνα 19: Δικαστικό Μέγαρο Λάρισας

Εικόνα 20: Δικαστικό Μέγαρο Θεσσαλονίκης

Εικόνα 21: Δικαστικό Μέγαρο Ξάνθης

Εικόνα 22: Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς

Εικόνα 23: Δικαστικό Μέγαρο Γρεβενών

Εικόνα 24: Άρειος Πάγος, Αθήνα

Δικαστικό Μέγαρο Αγρινίου | Χρονολογία ανέγερσης 1978-1981

Δικαστικό Μέγαρο Κοζάνης | Χρονολογία ανέγερσης 1980

Δικαστικό Μέγαρο Δράμας | Χρονολογία ανέγερσης 1984-1985

Δικαστικό Μέγαρο Θήβας | Χρονολογία ανέγερσης 1998

Δικαστικό Μέγαρο Αιγίου | Χρονολογία ανέγερσης 1993-2003

Δικαστικό Μέγαρο Κομοτηνής | Χρονολογία ανέγερσης 1999

Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων | Χρονολογία ανέγερσης 2006

Εικόνα 25: Δικαστικό Μέγαρο Αγρινίου

Εικόνα 26: Δικαστικό Μέγαρο Κοζάνης

Εικόνα 27: Δικαστικό Μέγαρο Δράμας

Εικόνα 28: Δικαστικό Μέγαρο Θήβας

Εικόνα 29: Δικαστικό Μέγαρο Αιγίου

Εικόνα 30: Δικαστικό Μέγαρο Κομοτηνής

Εικόνα 31: Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων

Εικόνα 32: Χάρτης Δικαστικών Μεγάρων
που χτίστηκαν στο διάστημα 1834-2000
στην Ελλάδα

ΜΕΡΟΣ Α

ΤΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΜΕΓΑΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ
1834 ΕΩΣ ΤΟ 1940

Στο διάστημα 1834 και μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο χτίστηκαν στον ελλαδικό χώρο δώδεκα Δικαστικά Μέγαρα. Είναι μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα εποχή καθότι ταυτίζεται με την ίδρυση και την εξέλιξη στη συνέχεια της εδαφικής επικράτειας του Κράτους. Η απονομή της Δικαιοσύνης και η αστική της παρουσία συνιστούν θεμελιώδεις προϋποθέσεις για την κρατική λειτουργία.

3.1 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΝΑΥΠΛΙΟΥ (1870 Ι 1901-1905)

Εικόνα 33: Όψη του Δικαστικού Μεγάρου Ναυπλίου επί της οδού 25^{ης} Μαρτίου

Το Δικαστικό Μέγαρο του Ναυπλίου σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Αναστάσιο Σταματιάδη και περατώθηκε το 1911, μετά από χορηγία του Ανδρέα Συγγρού. (8)

Βρίσκεται εντός κατοικημένης περιοχής, επί της οδού Συγγρού, απέναντι από την πλατεία Καποδίστρια και το Πάρκο του Κολοκοτρώνη, ενώ δυτικά του κτίσματος υπάρχει η πλατεία Τριών Ναυάρχων και το Δημαρχείο. Στη νότια πλευρά του Δικαστικού Μεγάρου βρίσκεται το Φρούριο του Παλαμηδίου. Είναι κατασκευασμένο ανατολικά των ενετικών τειχών της πόλης, που κατεδαφίστηκαν στην πλευρά αυτή το 1895. Οι παραπάνω δημόσιοι ανοιχτοί χώροι εξασφαλίζουν την προβολή του κτηρίου στον αστικό ιστό ενώ οι ανδριάντες των Ιωάννη Καποδίστρια και Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και του Όθωνα ενισχύουν την ιστορικότητα του αστικού άμεσου περιβάλλοντος του Δικαστικού Μεγάρου. Η ιστορικότητα ενισχύεται περαιτέρω με τις προτομές του Αναστάσιου Πολυζωΐδη και του Γεωργίου Τερτσέτη, δύο σπουδαίων μορφών που υπηρέτησαν την ελληνική Δικαιοσύνη με υποδειγματική συνέπεια. Στο νότιο τμήμα της πλατείας Δικαστηρίων βρίσκεται το μνημείο του Νικηταρά, ήρωα της Ελληνικής Επανάστασης.(8) Οι πλατείες χαρακτηρίζονται από γεωμετρική ευκρίνεια και καθαρή μορφή, με αποτέλεσμα να εξασφαλίζουν αίσθηση αρμονίας και τάξης, χαρακτηριστικά νεοκλασικής πλατείας του 19^{ου} αιώνα. Επιπλέον οι πλατείες σχεδιάζονται συμμετρικές ως προς έναν κεντρικό άξονα. Τα παραπάνω στοιχεία, σε συνδυασμό με τις μεγάλες διαστάσεις της πλατείας, αποδίδουν στον χώρο μνημειακότητα. (9)

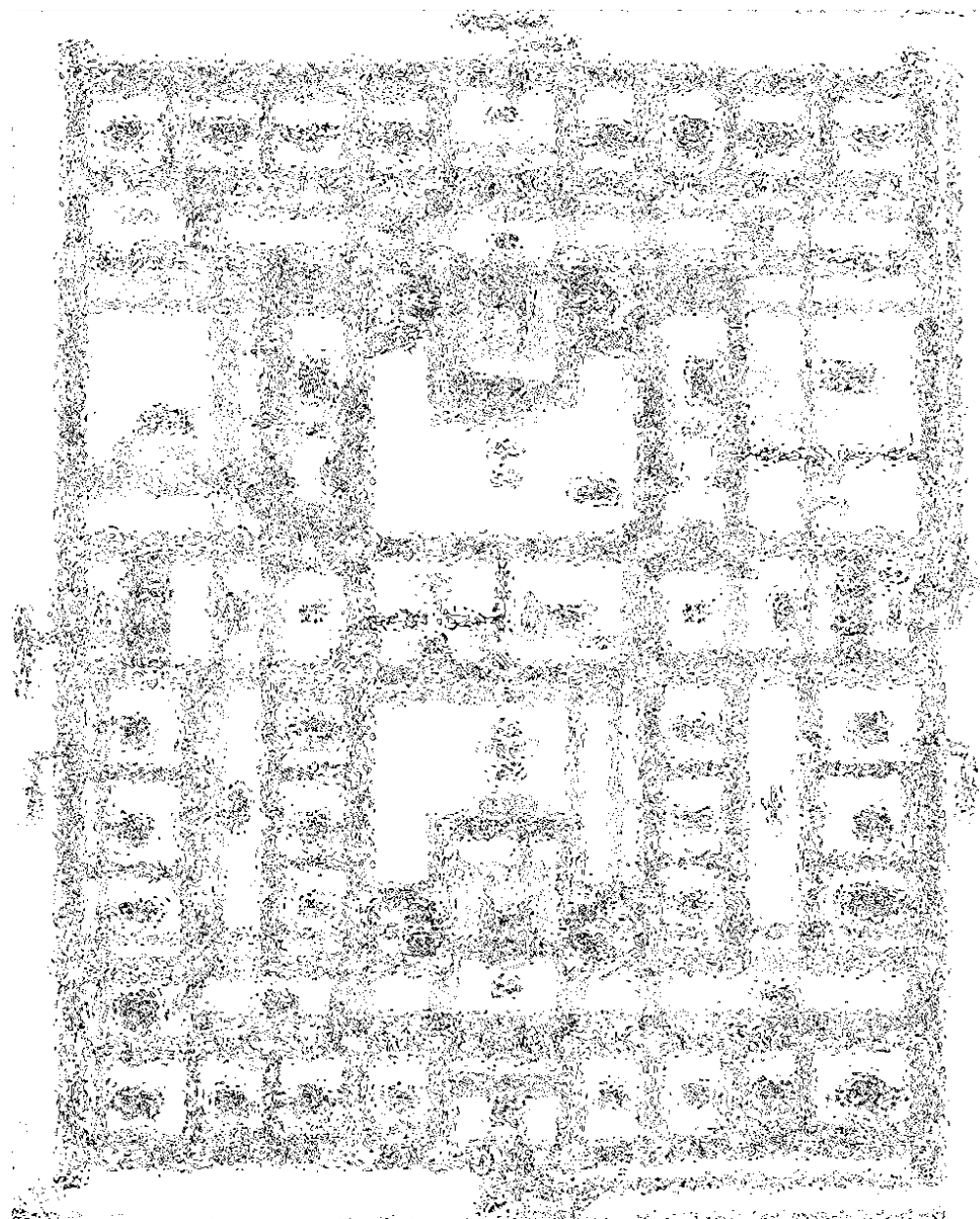
(8) Δικαστικό Μέγαρο Ναυπλίου, Αργολική Αρχαική Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού, διαθέσιμο στο: <https://argolikivivliothiki.gr/2020/09/08/nauplio-courthouse/>

(9) Φιλίππιδης Δημήτρης, *Νεοκλασικές Πόλεις στην Ελλάδα (1830-1920)*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 2007, σελ.39-40

Το Δικαστικό Μέγαρο Ναυπλίου ακολουθεί τον νεοκλασικό ρυθμό ο οποίος άλλωστε επικρατεί την εποχή της ανέγερσής του. Το κτήριο στεγάζει το Ειρινοδικείο, το Πρωτοδικείο και το Εφετείο Πελοποννήσου. Αποτελείται από το ισόγειο και έναν όροφο, ενώ η είσοδος στο κτήριο εξασφαλίζεται και από τις τέσσερις όψεις του. Είναι συμμετρικό, έχει σχήμα ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο με άξονα συμμετρίας κατακόρυφο και εγκάρσιο. Τον οριζόντιο άξονα συμμετρίας καταλαμβάνει ζώνη βοηθητικών υπηρεσιών. Ένθεν και ένθεν της ζώνης αυτής τοποθετούνται δύο αίθρια. Το τμήμα του κτηρίου προς την οδό 25^{ης} Μαρτίου περιλαμβάνει ακροατήρια, ενώ οι αντίστοιχοι χώροι προς την οδό Βασ. Κωνσταντίνου διαμερίζονται σε γραφεία. Ο κατακόρυφος άξονας περιλαμβάνει τις εισόδους και την κατακόρυφη επικοινωνία, ενώ η οριζόντια ζώνη – άξονας καταλήγει και από τις δύο πλευρές σε εισόδους. Με τον τρόπο αυτό διαχωρίζονται οι λειτουργίες των επιμέρων χρήσεων που στεγάζονται στο κτίσμα και αποδίδεται λειτουργική αρτιότητα.

3.1 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Εικόνα 35: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου

Το κτήριο έχει κατασκευαστεί από λιθοδομή και στις όψεις διακρίνουμε μορφολογικά στοιχεία από το ρεπερτόριο του νεοκλασικισμού. Οι όψεις είναι συμμετρικές και απολήγουν σε αετώματα. Η διάπλαση των όγκων είναι τριμερής με το κεντρικό στοιχείο να τονίζεται υπερυψωμένο και με αέτωμα στο κέντρο του. Καθένα από τα τρία μέρη της όψης υποδιαιρείται μέσω πεσσών αποδίδοντας ρυθμό στο οικοδόμημα. Οι γωνίες του κτηρίου στο ισόγειο φέρουν ακρογωνιαίους λίθους με αναφορά νεοαναγεννησιακή. Η ευθεία γραμμή χρησιμοποιείται κατά αποκλειστικότητα. Το κτήριο χαρακτηρίζεται από έντονη εσωστρέφεια, χαρακτηριστικά τα δύο αίθρια του χρησιμεύουν μόνο για φωτισμό και αερισμό και δεν δίνουν την δυνατότητα προσπέλασης από το κοινό. Λαμβάνοντας όλα τα παραπάνω υπόψιν, την στιβαρότητα της σύνθεσης του Δικαστικού Μεγάρου σε συνδιασμό και με την κλίμακα του δεν μπορούν παρά να εκφράζουν μια επιβολή του νόμου του δικαίου επί της θείκης υπόστασης.

Εικόνα 36: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου από την πλατεία Καποδίστρια

3.2 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΚΟΡΙΝΘΟΥ (1908)

Εικόνα 37: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Κορίνθου

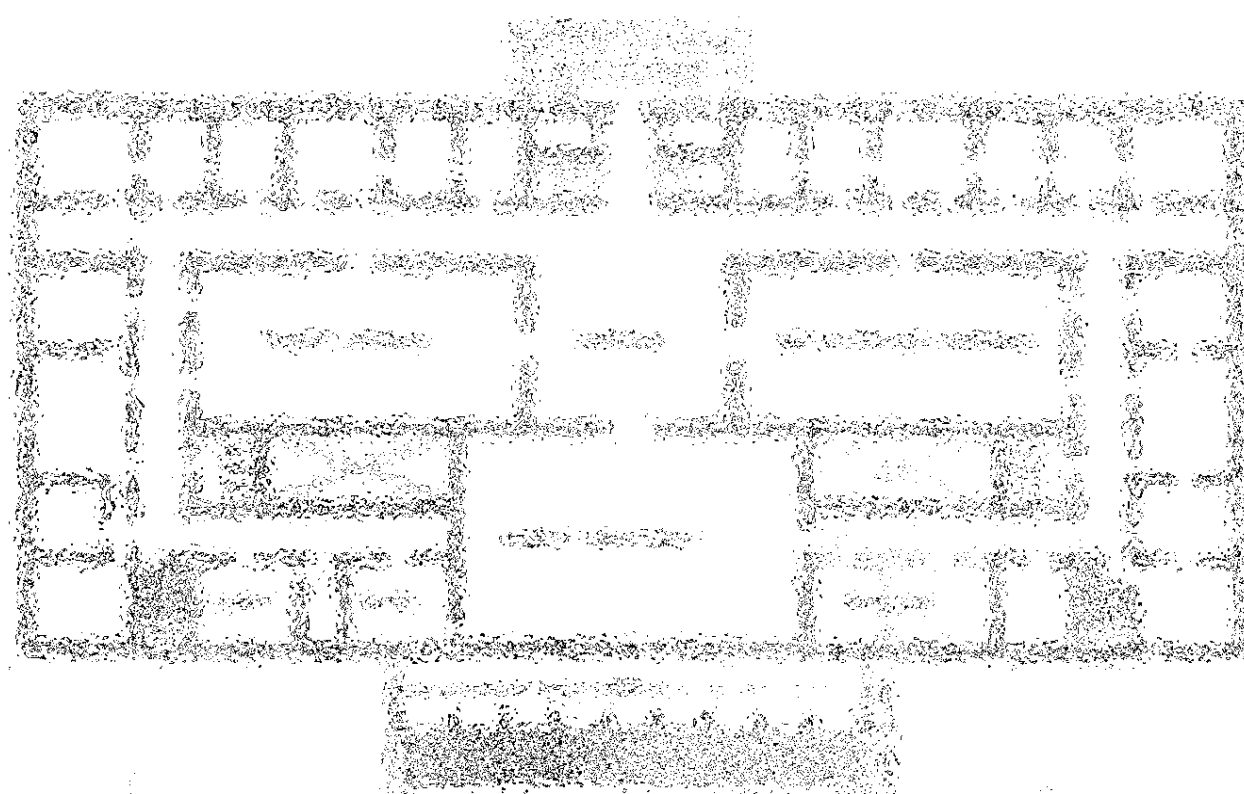

Το Δικαστικό Μέγαρο Κορίνθου σχεδιάστηκε το 1908, έπειτα από τον διεθνή διαγωνισμό που προκηρύχθηκε από την κυβέρνηση του Γεώργιου Θεοτόκη για την εκπόνηση μελέτης προς ανέγερση του νέου Δικαστικού Μεγάρου της πόλης.⁽¹⁰⁾ Από την έρευνα δεν βρέθηκε ο αρχιτέκτονας του Δικαστικού Μεγάρου. Το κτήριο αποπερατώθηκε το 1920, επί πρωθυπουργίας Ελευθέριου Βενιζέλου. Βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της πόλης, απέναντι από το Δημαρχείο, σε θέση συμβολική, υπογραμμίζοντας την αστική παρουσία της Δικαιοσύνης. Η χωροθέτηση του Δικαστικού Μεγάρου στο διοικητικό κέντρο και δίπλα στον βασικό ανοιχτό δημόσιο χώρο της πόλης εξασφαλίζει την προβολή του κτηρίου στον αστικό ιστό. Η επιλογή του αρχιτέκτονα να τοποθετήσει το κτήριο στο όριο του οικοδομικού τετραγώνου προς την οδό Κολοκοτρώνη, επιτρέπει την δημιουργία μιας πλατείας, στον χώρο μπροστά από αυτό και σε συνέχεια της κεντρικής πλατείας της πόλης, η οποία χρησιμεύει τόσο για την συγκέντρωση των επισκεπτών όσο και για την απόδοση μνημειακότητας στο Μέγαρο. Η ιστορικότητα ενισχύεται με τις προτομές του νομοδιδάσκालου Γεώργιου Μπαλή και του πολιτικού Κωνσταντίνου Παπακωνσταντίνου, καθώς και τον ανδριάντρα του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού, στην είσοδο του Δικαστικού Μεγάρου.

⁽¹⁰⁾ Ανδρεάδης, Ματθαίος, άρθρο στην εφημερίδα *Πολίτης της Κορινθίας*, Κόρινθος, 2008, τχ. 245, σελ. 2

Πρόκειται για ένα συμμετρικό κτήριο που εκτείνεται σε δύο ορόφους και έχει σχήμα ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο με άξονα συμμετρίας κατακόρυφο. Ο αρχιτέκτονας συγκροτεί μια τυπική για Δικαστικά Μέγαρα κάτοψη, με άξονα συμμετρίας τον κεντρικό πρόδομο – προθάλαμο, με τις αίθουσες να διατάσσονται εκατέρωθεν αυτού. Το μικρό μήκος του προδόμου, δεν προσδίδει στο κτήριο την μνημειακότητα που αρμόζει σ' ένα Δικαστικό Μέγαρο. Στην απόληξη του κεντρικού άξονα τοποθετείται το Κακουργοδικείο. Ένθεν και ένθεν του άξονα αυτού τοποθετούνται δύο αίθρια για επαρκή φωτισμό και αερισμό, και δύο ακροατήρια. Στους περιμετρικούς τοίχους του κτηρίου διατάσσονται γραφειακοί και βοηθητικοί χώροι καθώς και τα δύο κλιμακοστάσια με τα οποία επιτυγχάνεται η κατακόρυφη κίνηση.

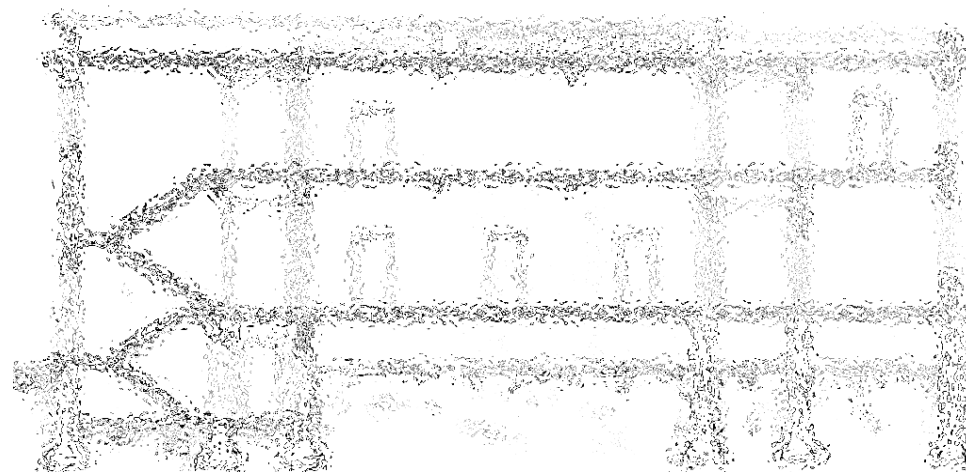

Εικόνα 39: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου

Το κτήριο έχει κατασκευαστεί από λιθοδομή και στις όψεις του διακρίνονται στοιχεία του νεοκλασικισμού. Εξωτερικά, το Δικαστικό Μέγαρο διαιρείται καθ' ύψος σε βάση – κορμό και στέψη. Η κύρια όψη του είναι συμμετρική κατά πλάτος, με την προεξοχή του πρίσματος της εισόδου να τονίζει έντονα τον κατακόρυφο άξονα συμμετρίας. Η τριμερής οργάνωση της όψης εμφανίζει αντιστοιχία με την κάτοψη, με το κεντρικό τμήμα της να εμφανίζεται τονισμένο. Πάνω στον κεντρικό άξονα τοποθετούνται η υπερυψωμένη θύρα εισόδου με τα μαρμάρινα σκαλοπάτια που οδηγούν σε αυτή. Η παραπάνω είσοδος αποτελεί άμεση πρόσβαση στο ακροατήριο του Κακουργοδικείου, το οποίο λειτουργεί αυτόνομα έτσι ώστε να ελέγχονται οι μεταγωγές. Ακόμη, διακρίνεται το προεξέχον κεντρικό πρόπυλο που πλαισιώνεται με υποστηλώματα τετράγωνης διατομής, τα οποία τονίζουν τον κατακόρυφο άξονα και είναι επενδεδυμένα με λευκό μάρμαρο. Τα επαναλαμβανόμενα παράθυρα που παρατίθενται ρυθμικά και το γείσο της στέψης συντελούν στον τονισμό της οριζόντιας διεύθυνσης. Όμοια διαρθρώνονται και οι υπόλοιπες όψεις του Δικαστικού Μεγάρου.

Ο τονισμός της οριζοντιότητας, η αξονικότητα, η συμμετρία και η ρυθμική επανάληψη είναι χαρακτηριστικά που εντοπίζονται στην οργάνωση των όψεων του Δικαστικού Μεγάρου.

Ο δημόσιος χαρακτήρας αποδίδεται στο κτήριο μέσω του προεξέχοντος πρίσματος της εισόδου και του ανοιχτού δημόσιου χώρου που δημιουργείται στο εξωτερικό του. Ο συμβολισμός της Θέμιδας αποδίδεται κατ' αποκλειστικότητα με την συμβολή της γλυπτικής, με τις προτομές του νομοδιδάσκου Γεωργίου Μπαλή και του πολιτικού Κωνσταντίνου Παπακωνσταντίνου, καθώς και τον ανδριάντρα του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού να αναλαμβάνουν τον παραστατικό συμβολισμό της Δικαιοσύνης, επισημαίνοντας παράλληλα την θεϊκή υπόσταση της ανθρώπινης Δικαιοσύνης.

Εικόνα 40: Εγκάρσια τομή του Δικαστικού Μεγάρου

3.3 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΠΑΤΡΩΝ (1911)

Εικόνα 41: Όψη του Δικαστικού Μεγάρου επί της οδού Δημ. Γούναρη

Το Δικαστικό Μέγαρο Πατρών είναι έργο του αρχιτέκτονα Π. Δ. Καραθανασόπουλου. Τα σχέδιά του ξεκίνησαν το 1911 ύστερα από αρχιτεκτονικό διαγωνισμό που διεξήχθη, ενώ η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 1931. Το κτήριο ολοκληρώθηκε, ύστερα από επίμονες προσπάθειες του δικηγόρου και πολιτικού Κωνσταντίνου Γκότση (1862-1958) και σήμερα έχει κριθεί ως διατηρητέο κτήριο.

Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης και καταλαμβάνει το οικοδομικό τετράγωνο που ορίζεται από τις οδούς Κορίνθου, Γούναρη, Μαιζώνος και Κανάρη. Είναι ενταγμένο σε πυκνοκατοικημένη ζώνη, ενώ η απουσία ανοιχτών υπαίθριων χώρων στερεί από το κτήριο το κύρος που του αρμόζει. Ακόμη, επί της οδού Μαιζώνος και σε κοντινή απόσταση χωροθετείται το Δημαρχείο της πόλης. Το 1891 από το Υπουργείο Εσωτερικών συστάθηκε επιτροπή με συμμετοχή του Τσίλλερ για την εξεύρεση κατάλληλου οικοπέδου για την ανέγερση του Δικαστικού Μεγάρου Πατρών. Το πρώτο σχέδιο του Δικαστικού Μεγάρου είχε εκπονήσει ο Ερνέστος Τσίλλερ, όμως δεν υλοποιήθηκε. (11) Το 1906 προκηρύχθηκε αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για την ανέγερση του Δικαστικού Μεγάρου με διάκριση του Αλέξανδρου Νικολούδη, αλλά ο διαγωνισμός απέβη άκαρπος. (12) Το 1911 εξασφαλίζεται δάνειο και προκηρύσσεται αρχιτεκτονικός διαγωνισμός με τον Π.Δ. Καραθανασόπουλο να εξασφαλίζει το πρώτο βραβείο.

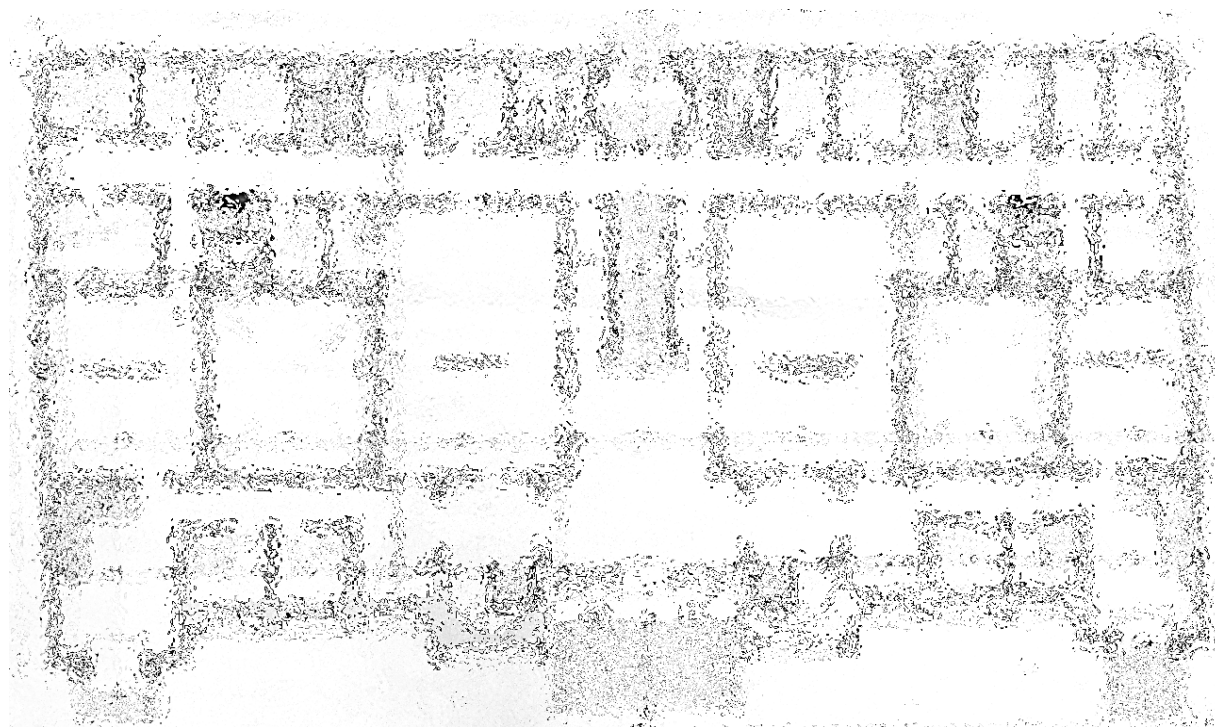
(11) Κωτσάκη Αμαλία, *Η στέγαση της Δικαιοσύνης - Αθήνα 1834 - 2014*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 35

(12) Κωτσάκη, Αμαλία, *Το έργο του αρχιτέκτονα Αλέξανδρου Νικολούδη (1875-1944) ως έκφραση του οράματος για αστικό εκσυγχρονισμό επί Ελευθερίου Βενιζέλου*, ΕΜΠ, Αθήνα, 2005, σελ. 32-33

Στο Δικαστικό Μέγαρο Πατρών επιλέγεται ο νεοκλασικός ρυθμός ως μορφολογική έκφραση. Αποτελείται από το ισόγειο, τον όροφο και ένα υπόγειο. Η κάτοψη έχει σχήμα ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο και είναι συμμετρική με άξονα συμμετρίας κατακόρυφο. Αναζητώντας αρχιτεκτονικούς και μορφολογικούς συσχετισμούς με την τυπολογία των ευρωπαϊκών Δικαστικών Μεγάρων του 19^{ου} αιώνα, παρατηρείται ότι ο αρχιτέκτονας συγκροτεί μια τυπική για Δικαστικά Μέγαρα κάτοψη, με άξονα συμμετρίας τον κεντρικό πρόδομο – *salle des pas perdus*, με τις αίθουσες ακροατηρίων να διατάσσονται εκατέρωθεν αυτού. (13) Ο κατακόρυφος αυτός άξονας συμμετρίας παραλαμβάνει τις εισόδους, και την κατακόρυφη κίνηση, μέσω του κεντρικού κλιμακοστασίου αποδίδοντας έτσι μνημειακότητα.

(13) Κωτσάκη, Αμαλία, *Αλέξανδρος Νικολούδης (1874-1944) Αρχιτεκτονικά οράματα πολιτικές χειρονομίες*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα, 2007, σελ. 36-37

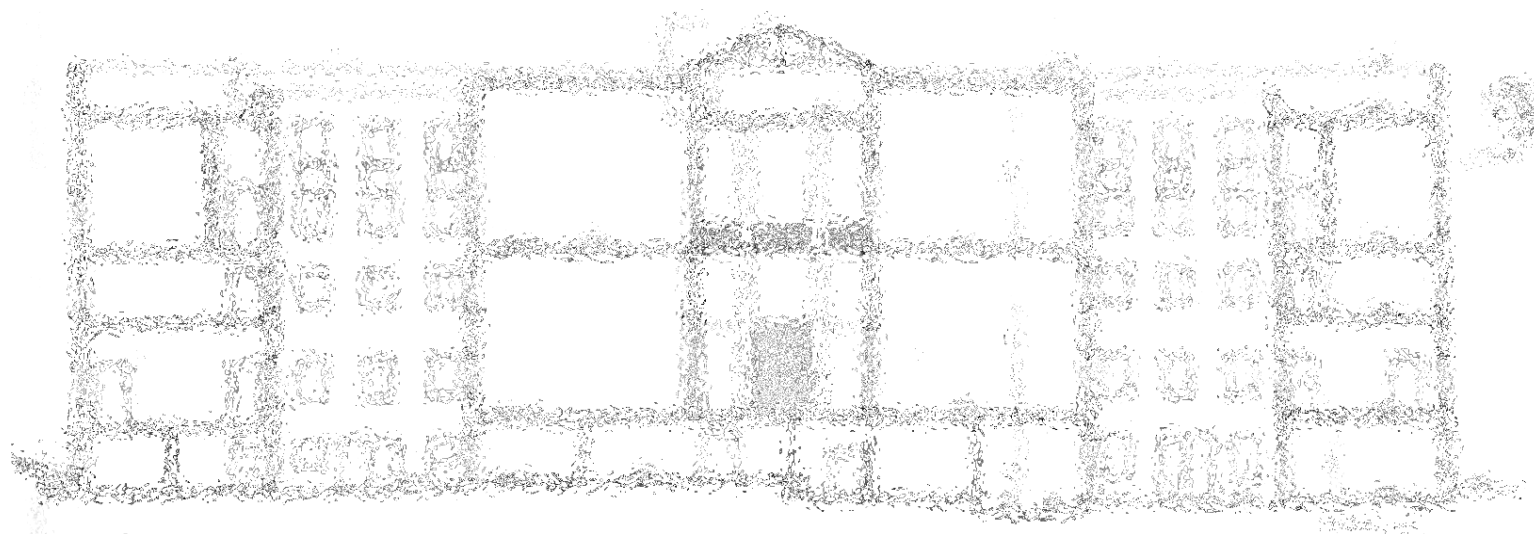

Εικόνα 43: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου

Ο οριζόντιος άξονας κίνησης καταλαμβάνει ζώνη κύριων χρήσεων του Δικαστηρίου, δηλαδή την αίθουσα του Πρωτοδικείου, Πλημμελειοδικείου, Πταισματοδικείου και Ειρηνοδικείου. Ακόμη στην οριζόντια ζώνη τοποθετούνται δύο αίθρια, τα οποία εξασφαλίζουν διαμπερότητα, επαρκή φωτισμό και αερισμό στο κτήριο. Με τον τρόπο αυτό αποδίδεται ταυτόχρονα ελληνικός χαρακτήρας στο κτήριο, ο οποίος δεν απορρέει από τις μορφές, αλλά από το συντακτικό της κάτοψης. Ακόμη, περιμετρικά του κτηρίου προς την οδό Γούναρη και Κανάρη οργανώνονται τα γραφεία και οι βοηθητικοί χώροι, οι οποίοι εκτείνονται σε τρία επίπεδα. Με την χρήση των αξόνων συμμετρίας, ο αρχιτέκτονας καταφέρνει να εξασφαλίσει λειτουργική αρτιότητα στο κτίσμα.

Το Δικαστικό Μέγαρο, υιοθετεί μορφολοφικά στοιχεία που παραπέμπουν στον νεοκλασικισμό του 19^{ου} αιώνα.⁽¹⁴⁾ Πιο συγκεκριμένα, είναι κατασκευασμένο από λιθοδομή και οι όψεις είναι συμμετρικές. Οι όψεις έχουν σχεδιαστεί με τριμερή οριζόντιο διαχωρισμό σε βάση, κορμό και στέψη. Η κύρια όψη επί της οδού Γούναρη είναι τριμερής με το κεντρικό και τα δύο ακριανά μέρη της όψης να έχουν μια ελαφριά προεξοχή. Κάθε μέρος της όψης υποδιαιρείται μέσω πεσσών, οι οποίοι επαναλαμβάνονται και ανάμεσα στα ανοίγματα αποδίδοντας έτσι αξονικότητα και ρυθμό στο κτήριο.

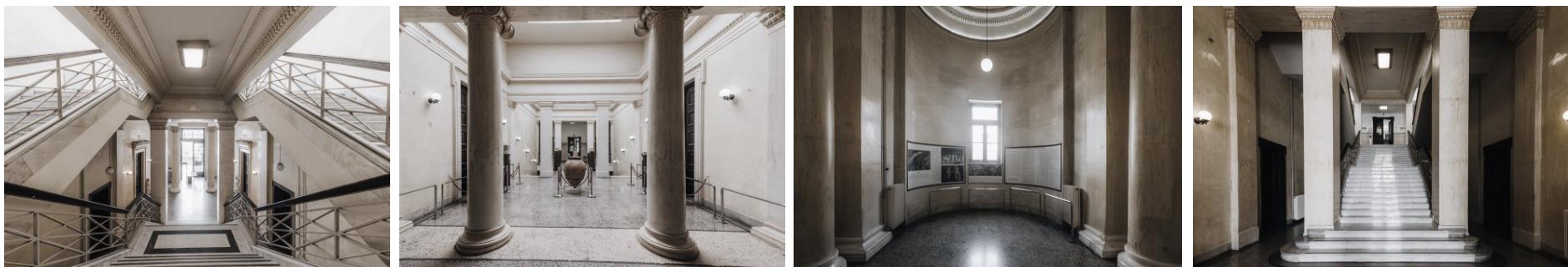
(14) Γατοπούλου, Ευγενεία, «Αρχιτεκτονική της Πάτρας. Αρχιτεκτονικές τάσεις που διαμόρφωσαν τη φυσιογνωμία της πόλης μέχρι τον Πόλεμο» στο *ένθετο Πάτρα, σειρά: Επτά Ημέρες, εφημ. Η Καθημερινή*, 21 Φεβρουαρίου 1999, σελ. 6-8

Εικόνα 44: Διαμήκης τομή του Δικαστικού Μεγάρου

Ακόμη, η διάταξη των ανοιγμάτων καθώς και τα αετώματα αναδεικνύουν την κατακόρυφη διεύθυνση, ενώ τα επαναλαμβανόμενα υποστυλώματα, τα γείσα της στέγης και οι περιμετρικές ζώνες μικρής προεξοχής συντελούν στον τονισμό της οριζόντιας διεύθυνσης. Ακόμη, έντονο στοιχείο της όψης αποτελεί το κόκκινο χρώμα στην κέντρικη είσοδο, το οποίο φανερώνει την αίσθηση του δέους που περιέχεται στην δικαστική λειτουργία.

Στο εσωτερικό αναπτύσσεται ανάγλυφος διάκοσμος και γίνεται χρήση μαρμάρου αποδίδοντας έτσι αίγλη και αναφορές σε νεοκλασικά πρότυπα. Με αυτόν τον τρόπο το κτήριο εντάσσεται αρμονικά στον περιβάλλοντα χώρο και κάνει «διάλογο» με τα παλαιότερα νεοκλασικά της πόλης, διαφοροποιούμενο όμως με το επιβλητικό όγκο και την κλίμακά του.

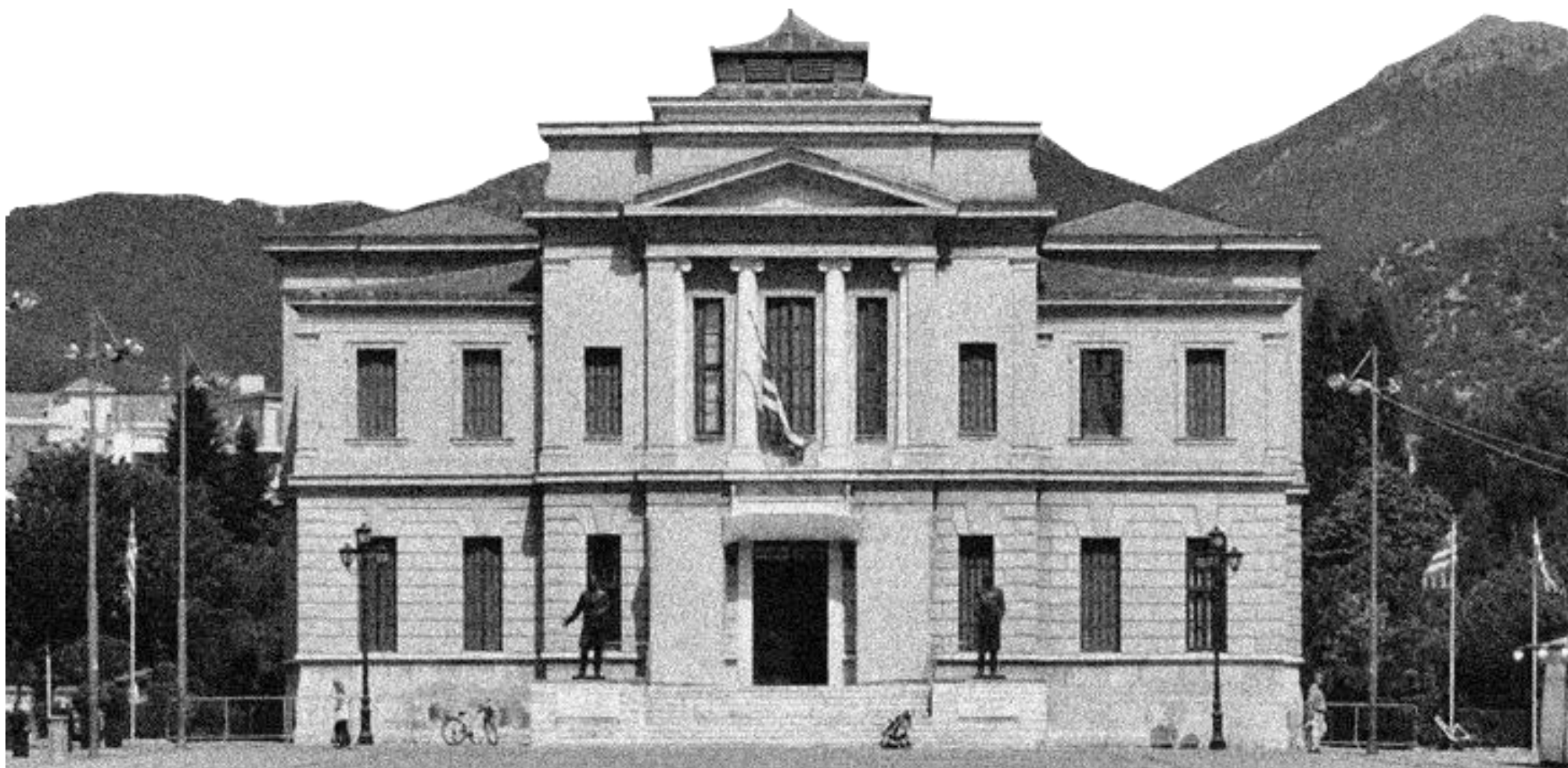

Εικόνα 45: Εσωτερικές λήψεις του Δικαστικού Μεγάρου

3.3 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΠΑΤΡΩΝ

3.4 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΤΡΙΠΟΛΗΣ (1914)

Εικόνα 46: Όψη του Δικαστικού Μεγάρου από την πλατεία του Άρεως

Το Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης σχεδιάστηκε το 1914 και εγκαινιάστηκε το 1934. Η απόφαση για την κατασκευή του Μεγάρου ελήφθη το έτος 1911, ενώ από την έρευνα δεν βρέθηκε ο αρχιτέκτονας του Δικαστικού Μεγάρου.

Βρίσκεται εντός κατοικημένης περιοχής στην πλατεία του Άρεως της Τρίπολης Αρκαδίας, ενώ γύρω του αναπτύσσονται πάρκα. Οι παραπάνω δημόσιοι ανοιχτοί χώροι εξασφαλίζουν την προβολή του κτηρίου στον αστικό ιστό ενώ οι ανδριάντες των Γεωργίου Τερτσέτη και Αναστάσιου Πολυζωίδη, που βρίσκονται στις δύο πλευρές της μαρμάρινης εισόδου του Δικαστικού Μεγάρου ενισχύουν την ιστορικότητα του αστικού άμεσου περιβάλλοντος του κτηρίου. Ο ανδριάντας του έφιππου Θεόδωρου Κολοκοτρώνη έχει τοποθετηθεί στην απέναντι πλευρά της πλατείας του Άρεως και δείχνει να «συνομιλεί» με τους δικαστές του. Επιπλέον, η πλατεία είναι συμμετρική με κεντρικό άξονα και επιβλητική λόγω του μεγέθους της, εκφράζοντας την εξωστρέφεια και τον εκσυγχρονισμό του νεοπαγούς ελληνικού κράτους. Οι παραπάνω συμβολισμοί της πλατείας σε συνδιασμό με την αισθητική αξία που προσδίδει ο νεοκλασικός της χαρακτήρας, ανάγουν το κτίριο εξουσίας του Δικαστηρίου σε μνημείο, τοποθετώντας το σε βάθος.(15)

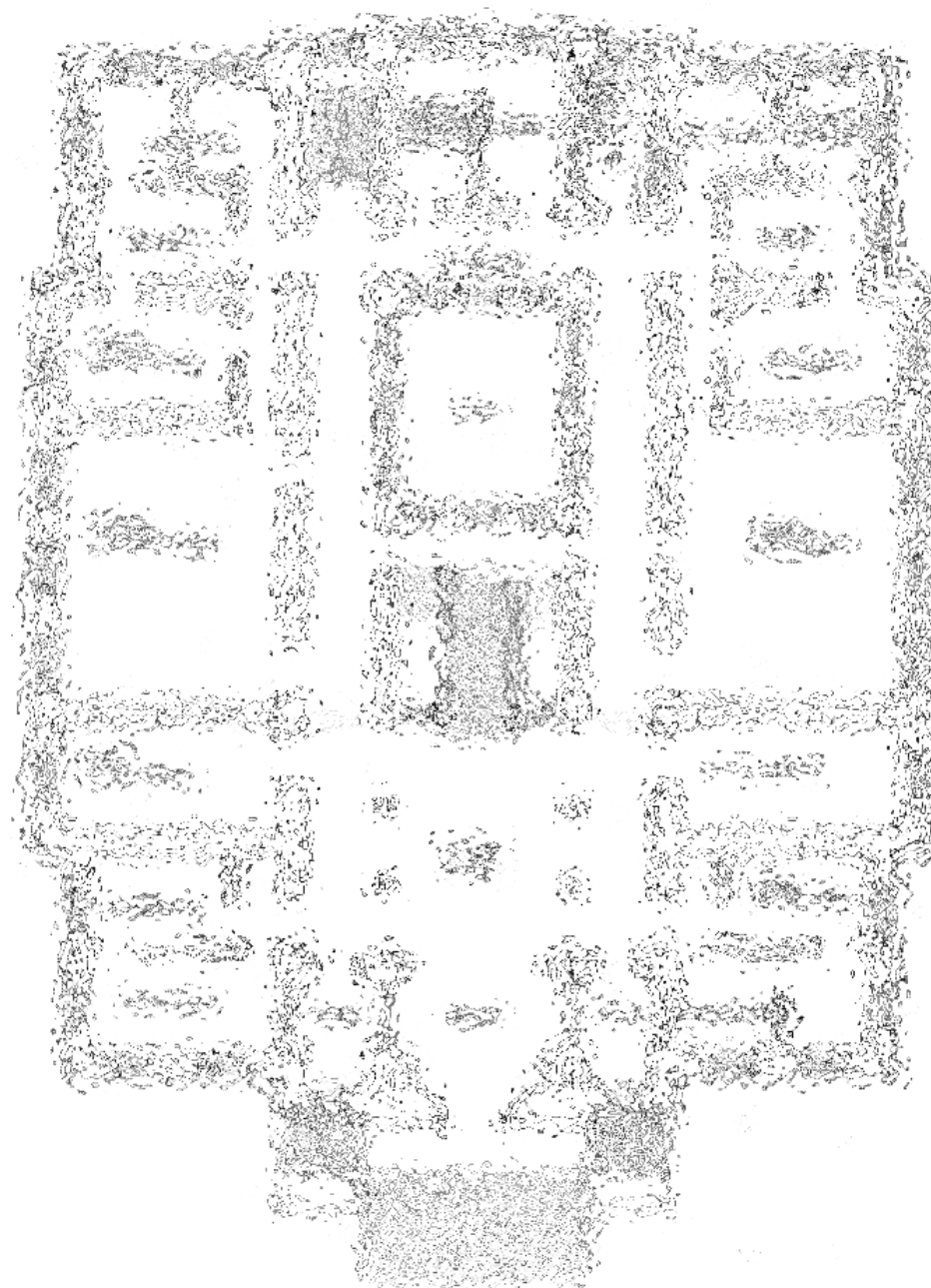
(15) Φιλιππίδης, Δημήτρης, *Νεοκλασικές Πόλεις στην Ελλάδα (1830-1920)*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 2007, σελ.39-40

Το Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης είναι παράδειγμα νεοκλασικού κτιρίου και αποτελείται από το ισόγειο, τον όροφο και ένα υπόγειο. Η κάτοψη οργανώνεται και πάλι με άξονα τον κεντρικό πρόδομο, *salle des pas perdus*. Ο κατακόρυφος άξονα συμμετρίας της κάτοψης παραλαμβάνει την εισόδο, τον χώρο αναμονής και την κατακόρυφη κίνηση, μέσω του κεντρικού κλιμακοστασίου καθώς και ένα αίθριο που εξασφαλίζει επαρκές φωτισμό και αερισμό στο εσωτερικό του. Ο οριζόντιος άξονας κίνησης καταλαμβάνει το Πταισματοδικείο και το Ειρηνοδικείο. Ακόμη, περιμετρικά του κτηρίου οργανώνονται τα γραφεία και οι βοηθητικοί χώροι. Με την χρήση των αξόνων συμμετρίας, ο αρχιτέκτονας καταφέρνει να εξασφαλίσει λειτουργική αρτιότητα στο κτίσμα.

Αναζητώντας αρχιτεκτονικούς και μορφολογικούς συσχετισμούς με την τυπολογία των ευρωπαϊκών Δικαστικών Μεγάρων του 19^{ου} αιώνα, παρατηρείται ότι η κάτοψη συγκροτείται και πάλι με άξονα συμμετρίας τον κεντρικό πρόδομο – *salle des pas perdus*, με τις αίθουσες ακροατηρίων να διατάσσονται εκατέρωθεν αυτού. (13) Ο κατακόρυφος αυτός άξονας συμμετρίας παραλαμβάνει την είσοδο, το αίθριο και την κατακόρυφη κίνηση, μέσω του κεντρικού κλιμακοστασίου αποδίδοντας έτσι μνημειακότητα.

Εικόνα 48: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου

Η τριμερής οργάνωση της όψης εμφανίζει αντιστοιχία με την κάτοψη, με το κεντρικό τμήμα της να εμφανίζεται τονισμένο.

Το Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης είναι κατασκευασμένο από λιθοδομή και οι όψεις έχουν σχεδιαστεί με τριμερή οριζόντιο διαχωρισμό σε βάση, κορμό και στέψη. Οι όψεις είναι τριμερείς με το κεντρικό μέρος τους να έχει μια ελαφριά προεξοχή. Το κεντρικό σημείο της όψης υποδιαιρείται μέσω πεσσών και καταλήγει σε αέτωμα. Οι επαναλαμβανόμενοι ιωνικού ρυθμού κίονες, η διάταξη των κουφωμάτων καθώς και οι περιμετρικές ζώνες μικρής προεξοχής συντελούν στον τονισμό την οριζόντιας διεύθυνσης. Τέλος, ο εσωτερικός διάκοσμος είναι πλούσιος και έχει κηρυχθεί διατηρητέο μνημείο. (16)

(16)Ιδιαίτερο μνημείο αποτελούν αίθουσες του υπογείου καθώς υπάρχουν στους τοίχους χαραγμένες παραστάσεις και μηνύματα κρατουμένων και μελλοθάντων, αφού στα χρόνια της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου χρησιμοποιήθηκαν ως κρατητήρια.

Εικόνα 49: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου

3.4 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΤΡΙΠΟΛΗΣ

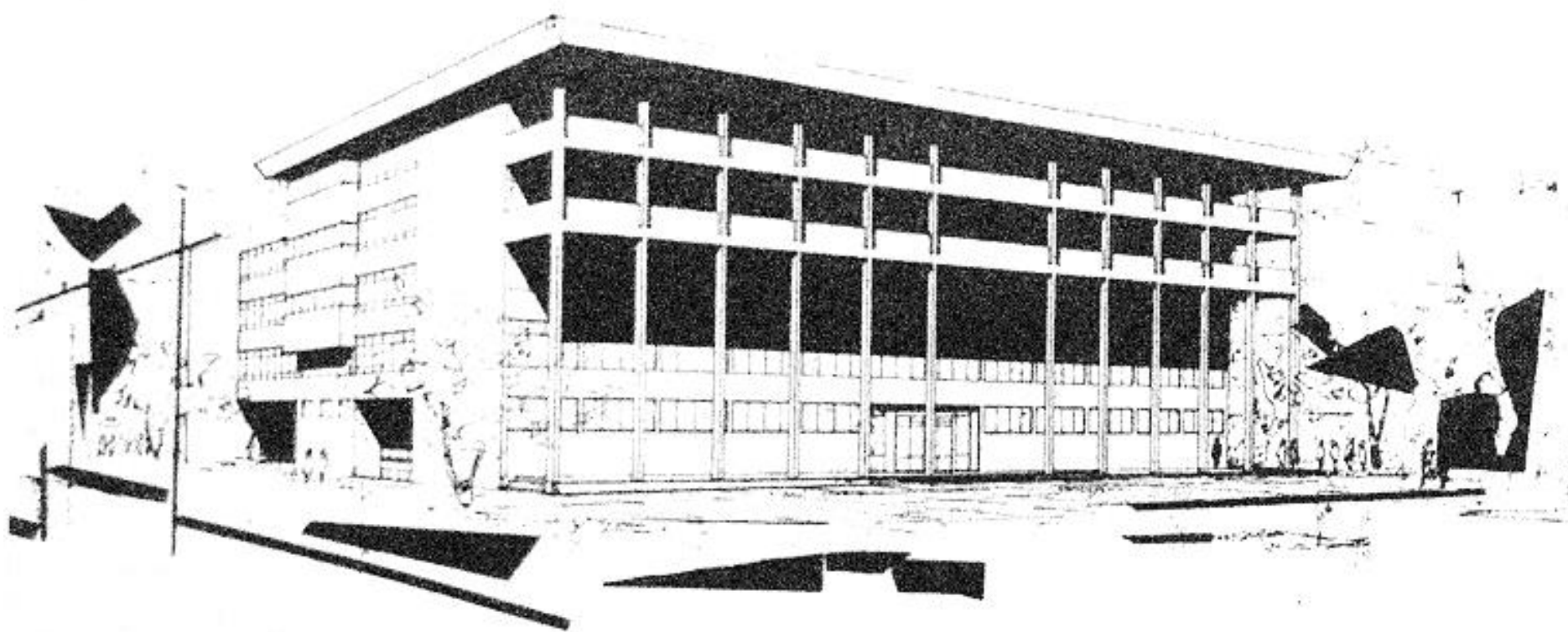

ΜΕΡΟΣ Β

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ (1945-2000)

Μεταπολεμικά η ανέγερση Δικαστικών Μεγάρων συνεχίζεται και ξεκινά τη δεκαετία του 1960, εποχή που χαρακτηρίζεται από μια έντονη προσπάθεια ανάκαμψης της χώρας σε κάθε πεδίο. Η απρόσκοπτη απονομή της Δικαιοσύνης αποτελούσε προϋπόθεση για την ανάκαμψη και την επιδιωκόμενη ανάπτυξη. Στα πλαίσια τις έρευνάς μας βρέθηκαν 19 Δικαστικά Μέγαρα τα οποία οικοδομήθηκαν εκείνη την περίοδο στην ελληνική επικράτεια.

3.5 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΛΑΡΙΣΑΣ (1963)

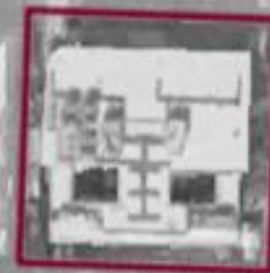

Εικόνα 50: Προοπτικό σκίτσο του Δικαστικού Μεγάρου Λάρισας

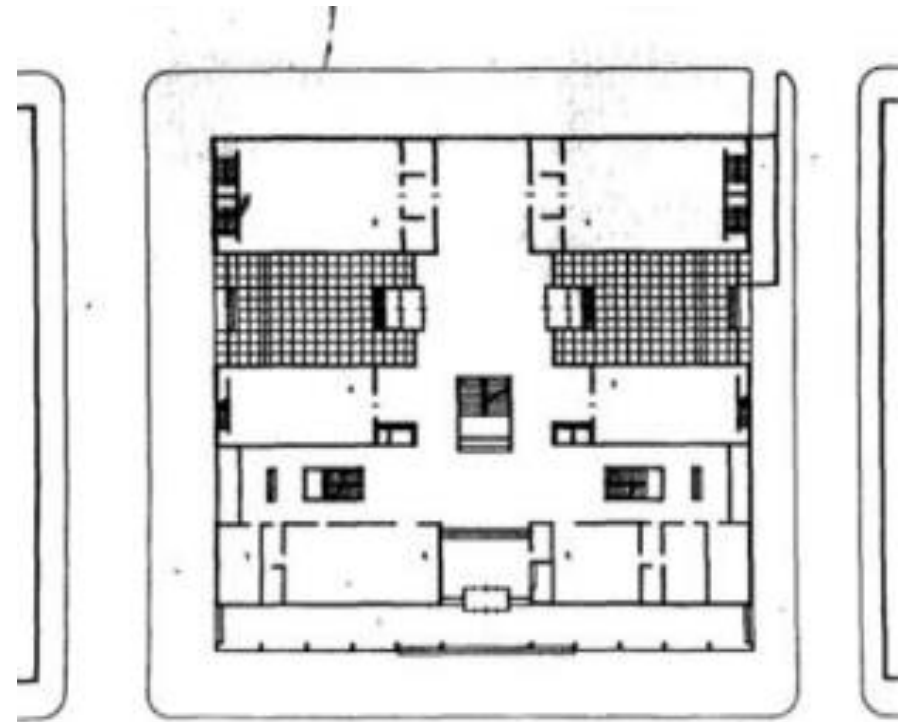
Το Δικαστικό Μέγαρο Λάρισας σχεδιάστηκε το 1963 από τον αρχιτέκτονα Πάτροκλο Καραντινό και αποπερατώθηκε το 1972, εν μέσω έντονης αστάθειας στην πολιτική σκηνή της χώρας. Από την έρευνα δεν βρέθηκε ο τρόπος ανάθεσης. Το Δικαστικό Μέγαρο δεσπόζει στο διοικητικό κέντρο της πόλης, δίπλα στην κεντρική πλατεία και το Δημαρχείο, σε συμβολική θέση, εξασφαλίζοντας την προβολή του κτηρίου στον αστικό ιστό της Λάρισας.

Το Δικαστικό Μέγαρο Λάρισας χαρακτηρίζεται από την τυπική κορμπυζιανή «κοινή» που επιλέγει ο Καραντινός μετά την απαλλαγή από τους ρυθμιστικούς κώδικες του μεσοπολεμικού ρεπερτορίου και τους κλασικιστικούς «πειρασμούς» της προηγούμενης παραγωγής του. Ωστόσο, δεν εγκαταλείπεται η επιδίωξη της «αντιπροσωπευτικότητας» του δημοσίου κτηρίου με αποτέλεσμα την ομοιόμορφη διάταξη των πλευρικών όψεων και το μνημειακό πρόστυλο του κύριου μετώπου. (17)

(17) Γιακουμακάτος, Ανδρέας, *Στοιχεία για τη νεότερη ελληνική αρχιτεκτονική : Πάτροκλος Καραντινός*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 2003, σελ. 509

Πρόκειται για ένα συμμετρικό κτήριο τετράγωνης κάτοψης, με άξονα συμμετρίας κάθετο στην όψη της εισόδου. Οι υπηρεσίες του Μεγάρου στεγάζονται στο ισόγειο και στους τέσσερις ορόφους του κτηρίου. Η κάτοψη του Δικαστικού Μεγάρου οργανώνεται ένθεν και ένθεν του κατακόρυφου άξονα, ο οποίος λειτουργεί ως *salle des pas perdus*. Ο κεντρικός άξονας περιλαμβάνει την είσοδο και το κεντρικό κλιμακοστάσιο που εξυπηρετεί την κατακόρυφη κίνηση μεταξύ των ορόφων. Εκατέρωθεν αναπτύσσονται δύο αίθρια, οι αίθουσες των ακροατηρίων και οι βοηθητικοί χώροι. Στους ορόφους τοποθετούνται ακροατήρια, γραφειακοί και βοηθητικοί χώροι. Η στοά, πρυτενεύον στοιχείο της σύνθεσης, λειτουργεί ως δρομικός χώρος συνάθροισης κοινού και παραλαμβάνει την κίνηση από την πόλη επιτρέποντας την διείσδυση της κοινωνικής ζωής στο εσωτερικό του Μεγάρου. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η δυνατότητα οικειοποίησης του από τους πολίτες και προσδίδεται δημόσιος χαρακτήρας στο Δικαστικό Μέγαρο.

Εικόνα 52: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου

Το κτήριο είναι κατασκευασμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα ενώ παρατηρείται έντονη χρήση υαλότουβλων στις δευτερεύουσες όψεις του. Οι όψεις διαρθρώνονται αξονικά, με την χρήση οριζόντιων ανοιγμάτων. Η ομοιομορφία των οριζόντιων ανοιγμάτων της όψης της εισόδου διακόπτεται από τα δυο επιμήκη σκίαστρα που συμβάλλουν στην ηλιοπροστασία ανώτερων ορόφων και ταυτόχρονα συνθέτουν μαζί με το δωδεκάστυλο πρόστυλο την εξωτερική επιδερμίδα του κτηρίου. Χαρακτηριστικό στοιχείο της σύνθεσης αποτελεί η τονισμένη στέψη, ανακαλώντας τον κεντρικό τρούλο των Δικαστικών Μεγάρων του 19ου αιώνα, στοιχείο που χρησιμοποιείται για την απόδοση μνημειακότητας και συμβολισμού. Έτσι, η ίδια αρχή αντικατοπτρίζεται με σύγχρονη μορφή και συνειρμικά επικαλεί την θεία αναφορά της Δικαιοσύνης. Ο συμβολισμός της Θέμιδας αποδίδεται έμμεσα μέσω της υπερτονισμένης στέψης του κτηρίου, αναφορά που παραπέμπει στον κεντρικό τρούλο των θρησκευτικών κτηρίων. Ο μοντερνιστής αρχιτέκτονας αναγνωρίζει έμμεσα την θεϊκή υπόσταση της ανθρώπινης Δικαιοσύνης και αναζητάει τον συμβολισμό της στο πνεύμα της νεωτερικότητας, η οποία διαπνέει ολόκληρο το έργο του.

(18)

(18)Κωτσάκη, Αμαλία, *Η στέγαση της Δικαιοσύνης - Αθήνα 1834 - 2014*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 159

3.6 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΛΙΒΑΔΕΙΑΣ (1966)

Εικόνα 53: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Λιβαδειάς

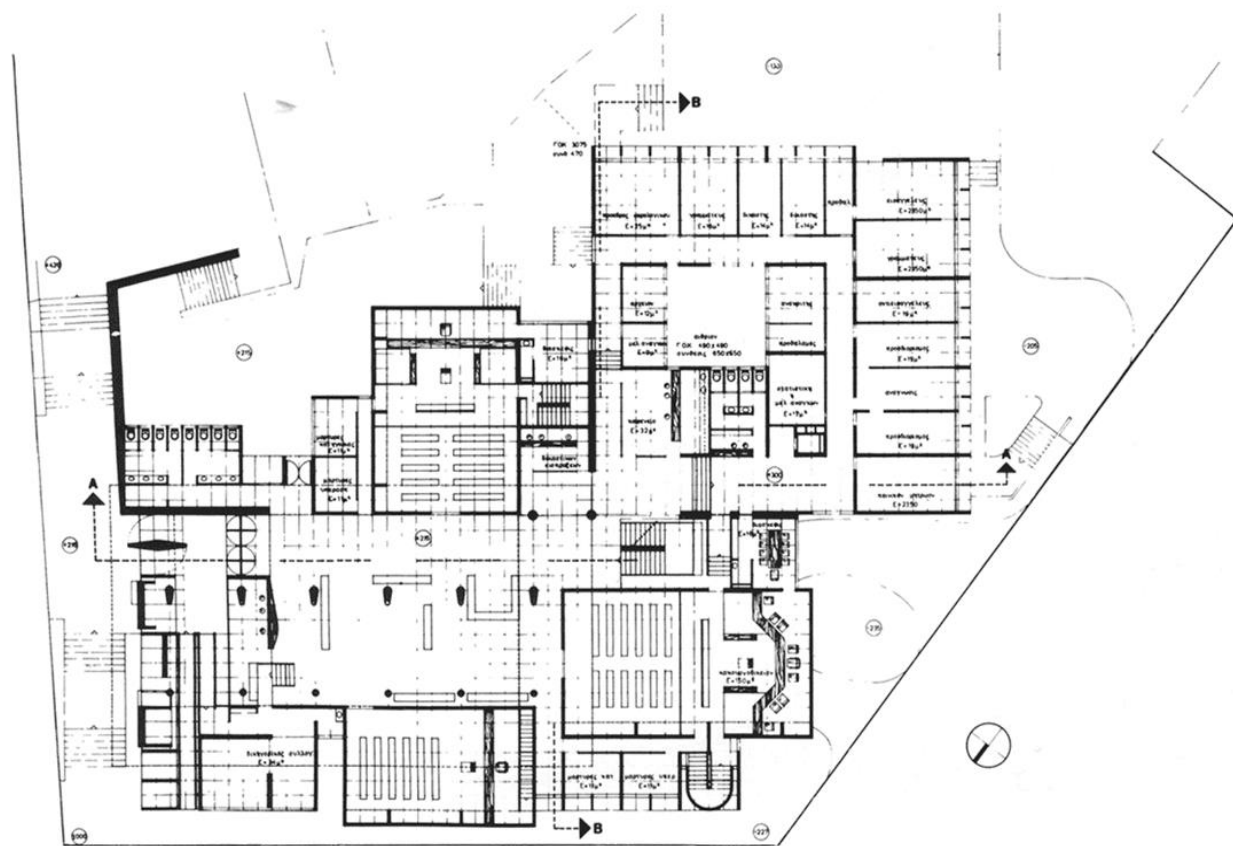

Το 1966 ανατέθηκε στον Ιωάννη Δεσποτόπουλο ο σχεδιασμός του Δικαστικού Μεγάρου Λιβαδειάς, ο οποίος στην συνέχεια εμπιστεύτηκε την μελέτη του έργου στους μαθητές του Τάσο και Δημήτρη Μπίρη και Ηλία Παπαγιαννόπουλο, ενώ ο ίδιος παρέμεινε στην μελέτη ως σύμβουλος στα πρώτα στάδια ανάπτυξης της ιδέας. Το κτήριο αποπερατώθηκε το 1978. Το Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς χωροθετείται στην κεντρική πλατεία της πόλης (Πλατεία Εθνικής Αντιστάσεως), σημείο συνάντησης των κατοίκων, και πλάι στο παλιό Δημαρχείο, αποδίδοντας με σαφήνεια τον συμβολικό χαρακτήρα της αστικής παρουσίας της Δικαιοσύνης. Οι αρχιτέκτονες επιχείρησαν να δημιουργήσουν ένα κτήριο, το οποίο τόσο στην εικόνα όσο και στην ουσία του, θα είναι ανοιχτό στην πόλη και προσιτό στον πολίτη. Πρόθεσή τους ήταν ο σχεδιασμός να διαπνέεται από το συλλογικό όραμα των αρχιτεκτόνων της Άνοιξης του '60, οι οποίοι αναζητούσαν τον εξανθρωπισμό του ελληνικού δημόσιου κτηρίου. Ήδη από τις αρχικές προσεγγίσεις, βασικό συνθετικό στοιχείο αποτελούσε η διάκριση δύο ενοτήτων στο συγκρότημα. Η σύνθεση αναπτύσσεται πάνω στο πνεύμα και την χωρική διάταξη της αρχαιοελληνικής Αγοράς, η οποία συνοψίζει την ιδεολογία του Ι. Δεσποτόπουλου για τον ρόλο ενός δημόσιου κτηρίου στην σύγχρονη εποχή. Κατά τούτο, τα δημόσια κτήρια συμβάλλουν ως «ιδεολογικοί πυρήνες» στην διαμόρφωση της αστικής συνείδησης των πολιτών. (19)

(19) Στην *Ιδεολογική δομή των πόλεων*, ο Δεσποτόπουλος θέτει την Αγορά, τον δημόσιο χώρο και κατ' επέκταση το δημόσιο κτήριο ως γενεσιουργά στοιχεία της πόλης και της αστικής ζωής. Ο πυρήνας της πόλης και της κοινωνίας, η Αγορά, θα αλλάξει μορφή και όνομα στο χρόνο αλλά θα παραμείνει το σημείο ταύτισης των κατοίκων της και σε πολλές περιπτώσεις, θα καθορίσει την δομή και το σχέδιο ολόκληρης της πόλης.

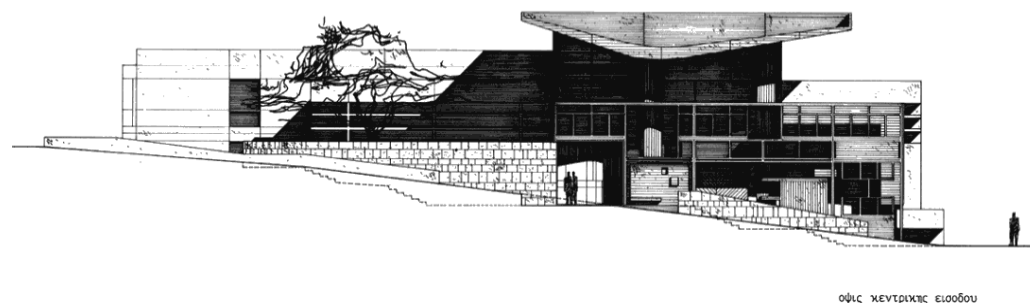
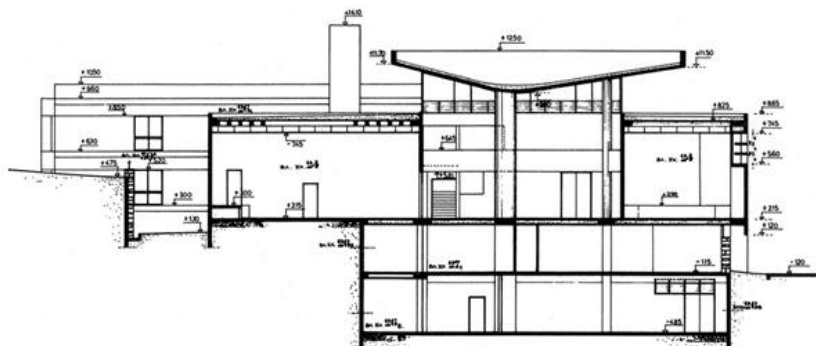
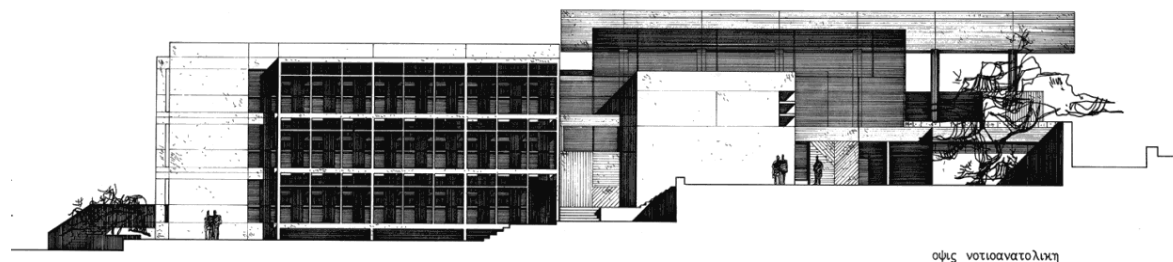
Ως κύρια συνθετική αρχή των κατόψεων ακολουθήθηκε η ανάπτυξη των λειτουργικών ενοτήτων γύρω από έναν χώρο συγκέντρωσης, αποδίδοντας έτσι την συμβολική σημασία του κοινωνικού πυρήνα στο δημόσιο κτήριο. Στην πρώτη ενότητα, ο κεντρικός υπαίθριος χώρος της Αγοράς μετατρέπεται σε μια στεγασμένη πλατεία που περιλαμβάνει την κεντρική είσοδο, ενώ γύρω της διατάσσονται οι αίθουσες των ακροατηρίων. Η πλατεία αυτή καλύπτεται με το μεγάλο καμπυλόμορφο στέγαστρο. Δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην πύλη εισόδου, όπου σχηματίζεται μια διαμπερής ημιυπαίθρια ζώνη: ένας μικρός εσωτερικός κεκλιμένος πεζόδρομος παράλληλος με τον ανηφορικό κύριο δρόμο. Στην δεύτερη λειτουργική ενότητα, οι χώροι διατάσσονται περιμετρικά ενός ανοιχτού αιθρίου.

Εικόνα 55: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου

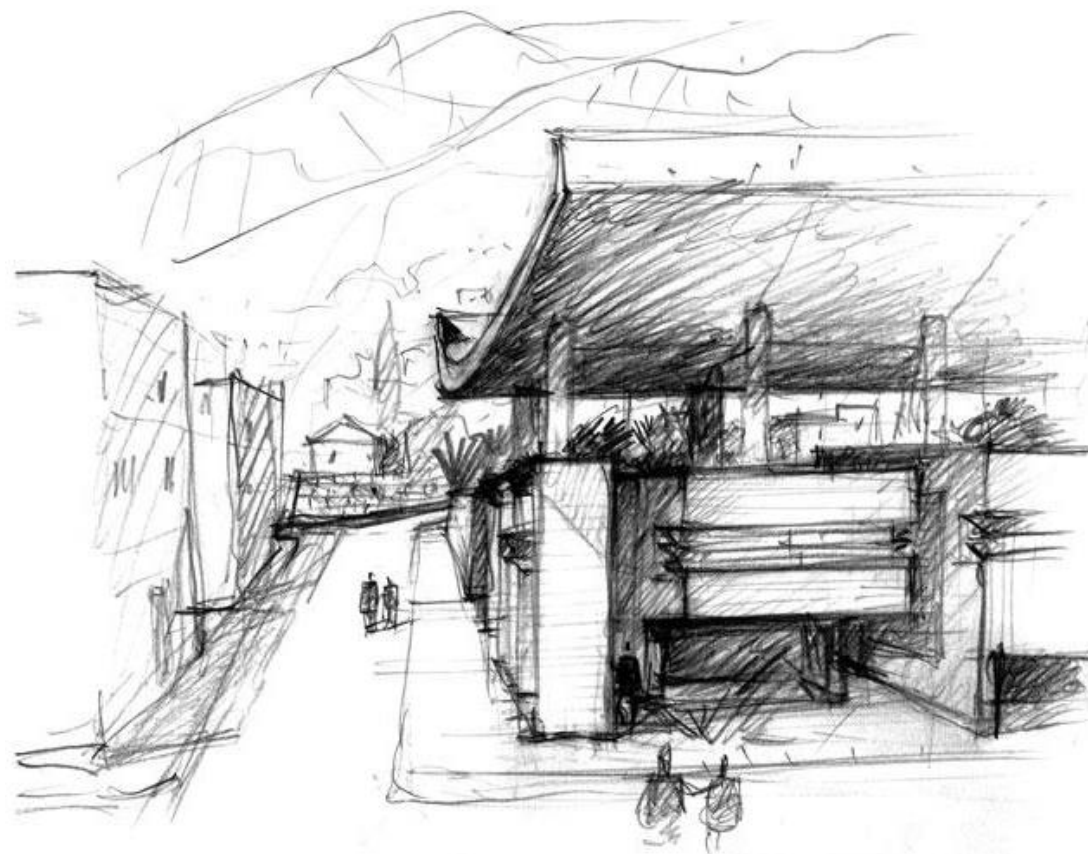
Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο το Δικαστικό Μέγαρο αλληλεπιδρά με την πόλη και ενσωματώνεται στην καθημερινή ζωή των πολιτών. Στην κεντρική είσοδο του κτηρίου, η δημιουργία ενός πεζόδρομου ο οποίος οργανώνεται παράλληλα με το πεζοδρόμιο παραλαμβάνει την κίνηση από την πόλη επιτρέποντας την σταδιακή διείσδυση στην κεντρική πλατεία. Ένα μπετονένιο πλέγμα έχει δημιουργηθεί στην κύρια όψη του κτηρίου, επιτρέποντας την επικοινωνία του μέσα με το έξω. Τα παραπάνω καθιστούν το κτήριο εύκολα προσπελάσιμο, ενισχύοντας την δυνατότητα οικειοποίησής του από τους πολίτες και απομακρύνοντάς το από την ταύτισή του με κάθε μορφή εξουσίας.

Εικόνα 56: Τομή και όψεις του Δικαστικού Μεγάρου

Στην περίπτωση του Δικαστικού Μεγάρου Λιβαδειάς, το συνηθισμένο σκοτεινό χωλ που χαρακτηρίζει τα περισσότερα ελληνικά δημόσια κτήρια αντικαθίσταται από μια μεγάλη φωτεινή πολυώροφη στεγασμένη αυλή που χωρίς να χάνει τα χαρακτηριστικά του υπαίθριου χώρου προστατεύει από το κρύο και τη βροχή το πλήθος που τη γεμίζει ασφυκτικά. Η δικαστική λειτουργία ανάγεται πάντα σε μυσταγωγία που πραγματοποιείται σε χώρους με αρχαϊκά πρότυπα, μνημειώδεις σκάλες, σκοτεινούς προθαλάμους. Αρχιτεκτονικά στοιχεία που συνήθως «εκμοντερνίζονται» στα σύγχρονα δικαστικά μέγαρα, διαιωνίζοντας την εικονογραφία του δέους. Πενταώροφα ραδινά μπετονένια και ντυμένα με μάρμαρο υποστηλώματα. Ο σύγχρονος ιωνικός ρυθμός, υποκουλτούρα και βαρβαρότητα. Στο Δικαστικό Μέγαρο της Λιβαδειάς δεν χρησιμοποιήθηκαν αυτά τα τεχνάσματα. Ο εσωτερικός χώρος όπου συγκεντρώνεται ο κόσμος εξελίσσεται ελεύθερος ως τα πεζοδρόμια. Ένα διάφανο κατακόρυφο μπετονένιο πλέγμα τον χωρίζει από τον κεντρικό δρόμο. Ένας εσωτερικός πεζοδρόμος διοχετεύει την καθημερινή ζωή των γύρω δρόμων και της πλατείας μέσα από το σώμα του ίδιου του κτηρίου, αναιρώντας στο μέτρο του δυνατού την αίσθηση του δέους που αναγκαστικά περιέχεται σε αυτή καθεαυτή τη δικαστική λειτουργία. Το περίγραμμα και οι μάζες του κτηρίου επιτρέπουν να εισχωρεί σε αυτό ο γύρω υπαίθριος χώρος. Εικόνες της πόλης περιέχονται και διαφαίνονται ανάμεσα από τους κτηριακούς όγκους και το καμπύλο στέγαστρο της εσωτερικής «αυλής». (20)

Ηλίας Παπαγιαννόπουλος

Εικόνα 57: Σκίτσο του Δικαστικού Μεγάρου

(20) «Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς», Αρχιτεκτονικά Θέματα, Αθήνα, 1981, τχ. 15, σελ. 184-186

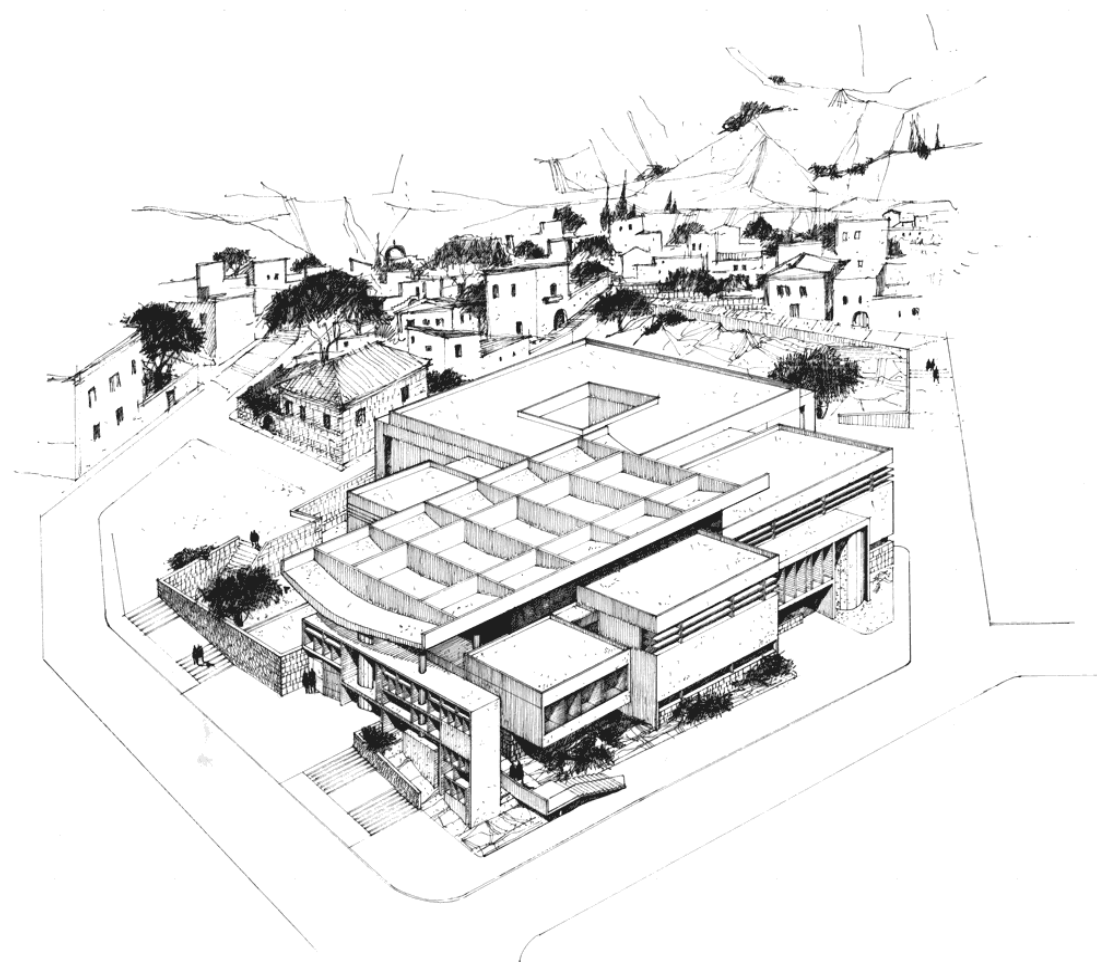

Εικόνα 58: Εσωτερική λήψη του Δικαστικού Μεγάρου

Αναζητώντας την σχέση με την τυπολογία των Δικαστηρίων του 19^{ου} αιώνα, παρατηρείται η οργάνωση της κάτοψης με άξονα τον κεντρικό πρόδρομο *salle des pas perdus*, ο οποίος μετατρέπεται σε μια στεγασμένη πλατεία γύρω από την οποία διατάσσονται οι χώροι. Ο κεντρικός τρούλος που δημιουργείται στα Δικαστικά Μέγαρα του 19^{ου} αιώνα, ως αναφορά στα κτήρια θρησκευτικής λατρείας, μετασχηματίζεται σε ένα καμπυλόμορφο στέγαστρο που μοιάζει να αιωρείται στο κενό, αντικατοπτρίζοντας την ίδια αρχή με σύγχρονη μορφή. Το στοιχείο αυτό, συμβολικό και υπερτονισμένο, συμβάλει στην απόδοση μνημειακότητας στο κτήριο και συνειρμικά ανακαλεί την θεία αναφορά της Δικαιοσύνης.

Οι αίθουσες των ακροατηρίων οργανώνονται κατά το πρότυπο των βασιλικών. Συγκεκριμένα, σχεδιάζεται μια επιμήκης ορθογώνια αίθουσα, με την κυρία είσοδο να εντοπίζεται σε μία από τις δύο στενές πλευρές της. Απέναντι από την είσοδο του ακροατηρίου τοποθετείται υπερυψωμένο το βάθρο των δικαστών, σε αντιστοιχία με το ιερό βήμα. Ανατρέχοντας στην ρωμαϊκή εποχή, οι ρωμαϊκές βασιλικές σχεδιάζονταν με υπερυψωμένο το σημείο αυτό, απ' όπου μιλούσαν οι ρήτορες του δικαστηρίου. Ο χώρος οργανώνεται συμμετρικά, με άξονα συμμετρίας τον κεντρικό κατά μήκος άξονα - πρόδρομο, ένθεν και ένθεν του οποίου διατάσσονται οι θέσεις του κοινού. Επιπρόσθετα, ο διμερής χωρισμός της αίθουσας αποδίδει στο εσωτερικό έντονη θεατρικότητα, με τους δικαστές και τους διάδικους στον ρόλο των ηθοποιών και το ακροατήριο ως φιλοθεάμον κοινό.

Η αρχιτεκτονική ομάδα του Δικαστικού Μεγάρου Λιβαδειάς, μέσα από τον σχεδιασμό και τις συνθετικές αρχές της άσκησε έντονη κριτική στις τρέχουσες σχεδιαστικές αντιλήψεις για τα κτήρια στα οποία ασκούνται κοινωνικές λειτουργίες. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, πρόθεση τους ήταν μέσω της εισαγωγής της καθημερινής ζωής της πόλης στο Δικαστικό Μέγαρο, να αναιρέσουν στο μέτρο του δυνατού την αίσθηση του δέους που αναγκαστικά περιέχεται στην δικαστική λειτουργία. Δημιουργώντας ένα κτήριο προσιτό και εύκολα προσπελάσιμο για τους πολίτες, το απομακρύνουν με κάθε τρόπο από την ταυτίσή του με οποιαδήποτε μορφή εξουσίας. Ο συμβολισμός της Δικαιοσύνης αποδίδεται έμμεσα αλλά με σαφείς αναφορές στα Δικαστικά Μέγαρα του 19^{ου} αιώνα. Ο σχεδιασμός μιας κεντρικής πλατείας, σε αντιστοιχία με τον κεντρικό πρόδομο – *salle des pas perdus* – και η στέψη της με το μεγάλο καμπυλόμορφο στέγαστρο που ανακαλεί τον κεντρικό τρούλο των Δικαστηρίων του προηγούμενου αιώνα αποτελούν τον μοναδικό συμβολισμό της Δικαιοσύνης. Οι συνθετικές αρχές των Δικαστικών Μεγάρων του 19^{ου} αιώνα, αντικατοπτρίζονται πλέον με σύγχρονη μορφή, εκφράζοντας το πνεύμα της εποχής.

Εικόνα 59: Προοπτικό σκίτσο του Δικαστικού Μεγάρου

3.7 ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ, ΑΘΗΝΑ (1969)

Εικόνα 60: Άποψη του Αρείου Πάγου επί της λεωφόρου Αλεξάνδρας υπό κατασκευή

Ο Άρειος Πάγος σχεδιάστηκε το 1969 και υλοποιήθηκε το 1981, από τους αρχιτέκτονες Ιάσωνα Ρίζο και Δημήτρη Καταρόπουλο. Η παρούσα σύνθεση απέσπασε το πρώτο βραβείο στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό (21) που προκηρύχθηκε το 1968, επί κυβερνήσεως Γεώργιου Παπαδόπουλου, για τον σχεδιασμό του Δικαστικού Μεγάρου Αθηνών. (22) Αν κάτι χαρακτηρίζει την εξέλιξη της στέγασης της Δικαιοσύνης στην ελληνική πρωτεύουσα είναι η περιπλάνηση του Μεγάρου στην πόλη. Τα κριτήρια για την επιλογή της ήταν πολλά και κινήθηκαν από το όραμα στον ρεαλισμό και από την ταπεινή μικροπολιτική στον υψιπετή συμβολισμό. Ως σημαντικότερο κριτήριο για την χωροθέτηση όλων των Δικαστικών Μεγάρων που προτάθηκαν κατά περιόδους ήταν η διαθέσιμη δημόσια γη. (23) Έπειτα από μια μακρά και περιπετειώδη ιστορία, η οριστική απόφαση πάρθηκε το 1962 για την ανέγερση του Δικαστικού Μεγάρου Αθηνών στην θέση των φυλακών Αβέρωφ στην λεωφόρο Αλεξάνδρας, επιλογή που εντάσσεται στην ευρύτερη αναπτυξιακή πολιτική του 1960, η οποία έχει χαρακτήρα εξωραϊστικό. Ουσιαστικά, η αναζήτηση της συμβολικής διάστασης του Μεγάρου υποτονεί και τελικά η στέγαση της Δικαιοσύνης αποτελεί μέσο για την επίλυση του πολεοδομικού προβλήματος της πόλης.

(21) Β' βραβείο: Δημήτριος Τριποδάκης, αρχιτέκτων. Συνεργάτες αρχιτέκτονες: Αλεξ. Τριποδάκης, Εμμ. Τριποδάκης, Η. Τσακαλίδης, Ι. Τσάμης και Αναστασία Βοϊβόνδα.

Γ' βραβείο: Κ. Σ. Παπαϊωάννου και Κ. Φινές, αρχιτέκτονες

Α' έπαινος: Κίμων Λάσκαρης, αρχιτέκτων

Β' έπαινος: Νίκος Ζουλάμογλου, αρχιτέκτων. Συνεργάτες: Ηλέκτρα Παπαδοπούλου- Ζουλάμογλου (αρχιτέκτων) και Α. Μπουσγολίτης (μηχανολόγος)

Γ' έπαινος: Σ. Μπονάνος και Λ. Κόλλας, αρχιτέκτονες

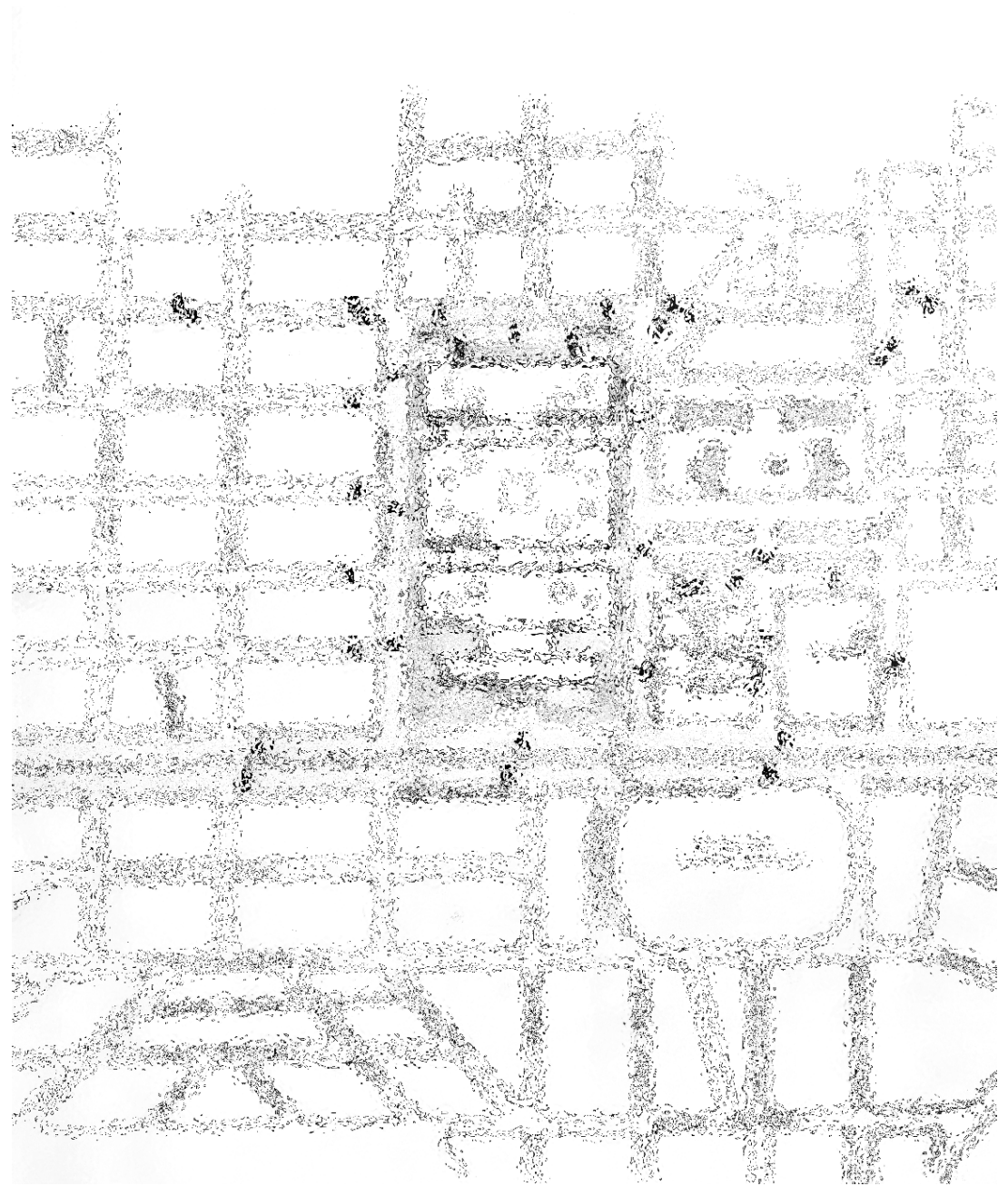
(22) «Δικαστικό Μέγαρο στην Αθήνα», Αρχιτεκτονικά Θέματα, Αθήνα, 1971, τχ. 5, σελ. 235-237

(23) Κωτσάκη Αμαλία, Η στέγαση της Δικαιοσύνης - Αθήνα 1834 - 2014, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 215

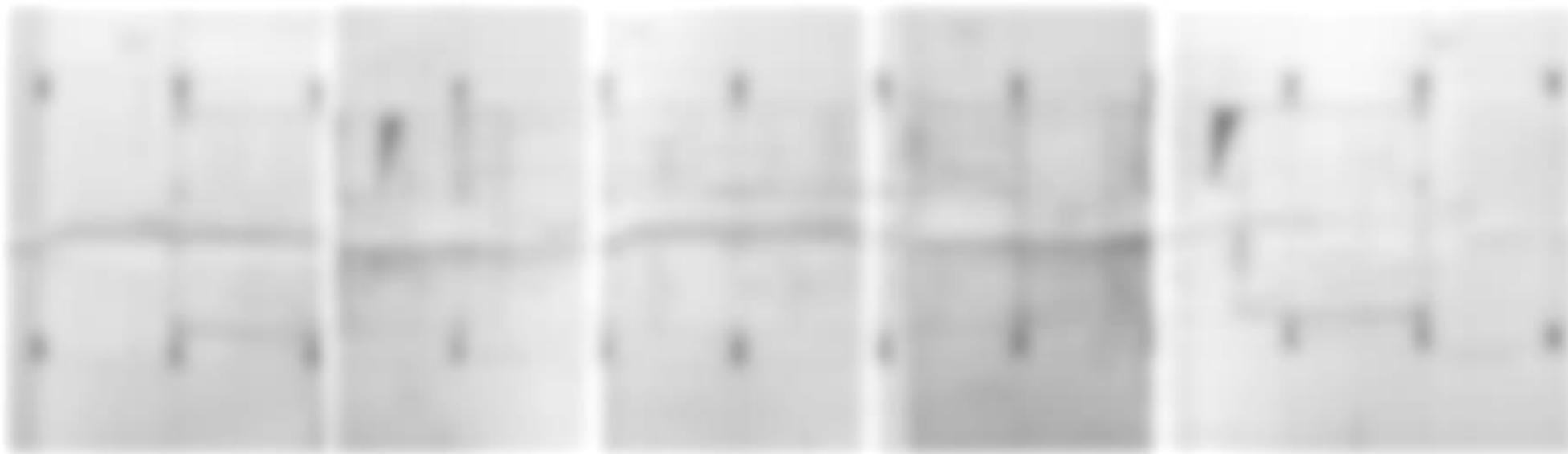
Οι επιλογές των αρχιτεκτόνων βασίστηκαν στα δεδομένα ότι ο χώρος βρίσκεται σε κεντρική αρτηρία με προβλήματα προσπέλασης και κυκλοφορίας και ότι τα γύρω οικοδομικά τετράγωνα είναι κτισμένα με ψηλά κτήρια κατά το συνεχές σύστημα. Σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, οι μελετητές απέφυγαν την δημιουργία ενός μονολιθικού όγκου. Αντίθετα, οι βασικές λειτουργίες (Άρειος Πάγος, Εφετείο, Πρωτοδικείο, Ειρηνοδικείο, Πταισματοδικείο) τοποθετήθηκαν σε τέσσερις ανεξάρτητους όγκους που συνδέονται μεταξύ τους λειτουργικά και μορφολογικά με αίθρια και βοηθητικούς χώρους. Αυτή η σύνδεση των λειτουργιών με τα αίθρια και το ισόγειο ελεύθερο στην συγκέντρωση και την προσπέλαση του πλήθους, επιτρέπει στον εξωτερικό χώρο να εισχωρεί σε ολόκληρο το συγκρότημα. Ως αρχή της κτηριολογικής σύνθεσης των βασικών λειτουργιών ακολουθήθηκε η τοποθέτηση τους αξονικά σε οριζόντια σειρά από την πρόσοψη επί της λεωφόρου Αλεξάνδρας προς την οδό Κάλβου με την ιεραρχία που τα διακρίνει: στην πρόσοψη της λεωφόρου Αλεξάνδρας τοποθετήθηκε ο Άρειος Πάγος, έπειτα το Εφετείο, το Πρωτοδικείο και τέλος το Ειρηνοδικείο και το Πταισματοδικείο. Η ιεραρχική αυτή σχέση που διέπει ολόκληρη την σύνθεση εκφράζεται μέσω της διαμόρφωσης των όγκων.

Εικόνα 62: Σχέδιο των αρχιτεκτόνων για την κυκλοφοριακή κίνηση της περιοχής

Ο Άρειος Πάγος, τοποθετημένος στην πιο σημαντική θέση του οικοδομικού τετραγώνου και επί της λεωφόρου Αλεξάνδρας κατέχει μορφή και προσπέλαση μνημειώδη, όπως άλλωστε αρμόζει στο Ανώτατο Δικαστήριο της τακτικής Δικαιοσύνης του Κράτους. Το ισόγειο είναι ελεύθερο επιτρέποντας την προσπέλαση. Η κατακόρη κίνηση επιτυγχάνεται μέσω κλιμακοστασίων και ανελκυστήρων εκατέρωθεν της αίθουσας. Ο διαχωρισμός του κεντρικού χώλου του Αρείου Πάγου από το ελεύθερο υπόλοιπο ισόγειο γίνεται με κατακόρυφα κρυστάλλινα άθραυστα πετάσματα. Έτσι, το ισόγειο συνδέεται με τα αίθρια, και δημιουργεί χώρους αριστερά και δεξιά οι οποίοι επιτρέπουν την μνημειακή προσπέλαση τόσο προς την αίθουσα εορτών που βρίσκεται πίσω του, όσο και προς τα λοιπά δικαστήρια.(24) Στον πρώτο όροφο, στις δύο στενές παρειές του κτηρίου έχουν τοποθετηθεί τα δύο ακροατήρια (Αίθουσα συνεδριάσεων τμημάτων και αίθουσα συνεδριάσεων Ολομέλειας). Μεταξύ των ακροατηρίων και εκατέρωθεν ενός διαδρόμου διατάσσονται γραφεία και βοηθητικοί χώροι.

(24) Κωτσάκη Αμαλία, *Η στέγαση της Δικαιοσύνης - Αθήνα 1834 - 2014*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 150-154

Εικόνα 63: Κάτοψη ορόφου του Αρείου Πάγου

Αναφορικά με το μείζον ζήτημα της μορφολογίας, οι μελετητές αναφέρουν:

Αι Αθήναι δίδαξαν την απλότητα και την κλασσικότητα των μορφών, και καθιέρωσαν το μέτρο ως τον υπέρτατο αρχιτεκτονικό κανόνα. Επιβαλλόταν επομένως η δομή, η άρθρωση και η κάτοψη του υπό μελέτη έργου να διατυπωθούν κατά τρόπο επιτρέποντα μια μορφολογία, η οποία να αρμόζει σε Δικαστικό Μέγαρο που βρίσκεται στην πόλη των Αθηνών.

Βασικός στόχος των αρχιτεκτόνων ήταν «η πραγμάτωση του έργου, με το οποίο, με την ορθή παρουσία του να εκφράζει και τον σκοπό του. Δηλαδή, επιδιώχθηκε με πάθος η προτεινόμενη λύση να εξασφαλίζει την οικοδόμηση του έργου το οποίο κτηριολογικά και μορφολογικά, να μη μπορεί να είναι τίποτα άλλο παρά μόνο Δικαστικό Μέγαρο της πόλης των Αθηνών.»

Εικόνα 64: Εσωτερικές λήψεις του Αρείου Πάγου

Μέσω της κάτοψης, της σύνθεσης των όγκων και της μορφολογίας των όψεων με τα κάθετα στοιχεία (κίονες), τα οποία καταλήγουν σε μετώπη ως στέψη, αποδίδεται η σωστή κλίμακα, η απλότητα και η κλασσικότητα στο έργο. Τα κάθετα στοιχεία των όψεων, τα οποία επενδύονται με λευκό πεντελικό μάρμαρο, εκφράζουν και την εσωτερική δομή και διάρθρωση του φέροντος οργανισμού, ο οποίος βρίσκεται εντός κανάβου κατά τους δύο άξονες.

Οι όψεις του κτηρίου αποτελούν μια μεμβράνη από κατακόρυφα και οριζόντια στοιχεία αλουμινίου και ανθρακικών κρυστάλλων.

Το κτήριο κινείται στα πλαίσια ενός ελληνοπρεπούς μοντερνισμού, συμβαδίζοντας με την τρέχουσα αρχιτεκτονική στον διεθνή χώρο και παράλληλα καλύπτοντας το ζητούμενο της ελληνικότητας, απαραίτητη προϋπόθεση του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού.

Αναφορικά με τον συμβολισμό της Θέμιδας, αυτός δεν είναι ορατός. Θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι η τελική εικόνα του κτηρίου του Αρείου Πάγου παραπέμπει περισσότερο σε κτήριο γραφείων.

3.8 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΑΙΓΙΟΥ (1987)

Εικόνα 65: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Αιγίου

Το Δικαστικό Μέγαρο Αιγίου σχεδιάστηκε το 1987 από τους αρχιτέκτονες Δημήτρη Ησαΐα και Τάση Παπαϊωάννου και κατασκευάστηκε την περίοδο 1993 – 2003. Η αρχιτεκτονική πρόταση απέσπασε το πρώτο βραβείο στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό του 1987. (32)

Βρίσκεται εντός κατοικημένης περιοχής, μακριά από το κέντρο του Αιγίου και πάνω στην κεντρική οδό, την παλαιά Εθνική Οδό Κορίνθου – Πατρών. Η θέση του κτίριου θεωρείται συμβολικά αδιάφορη. Η τοποθέτηση του κτηρίου έγινε με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργηθεί μπροστά από αυτό μια «αυλή» στραμμένη προς το δρόμο. Ο υπαίθριος αυτός χώρος βοηθά στην προβολή του κτηρίου, ενώ η επέκτασή του μέσα στο κτήριο αποτελεί τη συμβολική προέκταση της ζωής της πόλης μέσα στα Δικαστήρια. Ο στεγασμένος φωτεινός «δρόμος», στον οποίο αναφέρονται όλες οι αίθουσες των ακροατηρίων, τονίζεται και διαφοροποιείται, διότι εκτός της προφανούς λειτουργικής του σημασίας, αναδεικνύει το δημόσιο χαρακτήρα της απονομής της Δικαιοσύνης.(33)

(32)Γ' βραβείο: Τ. & Δ. Μπίρη / Α. Δημοπούλου, Κ. Σαΐτη, Α. Χριστοδουλέα

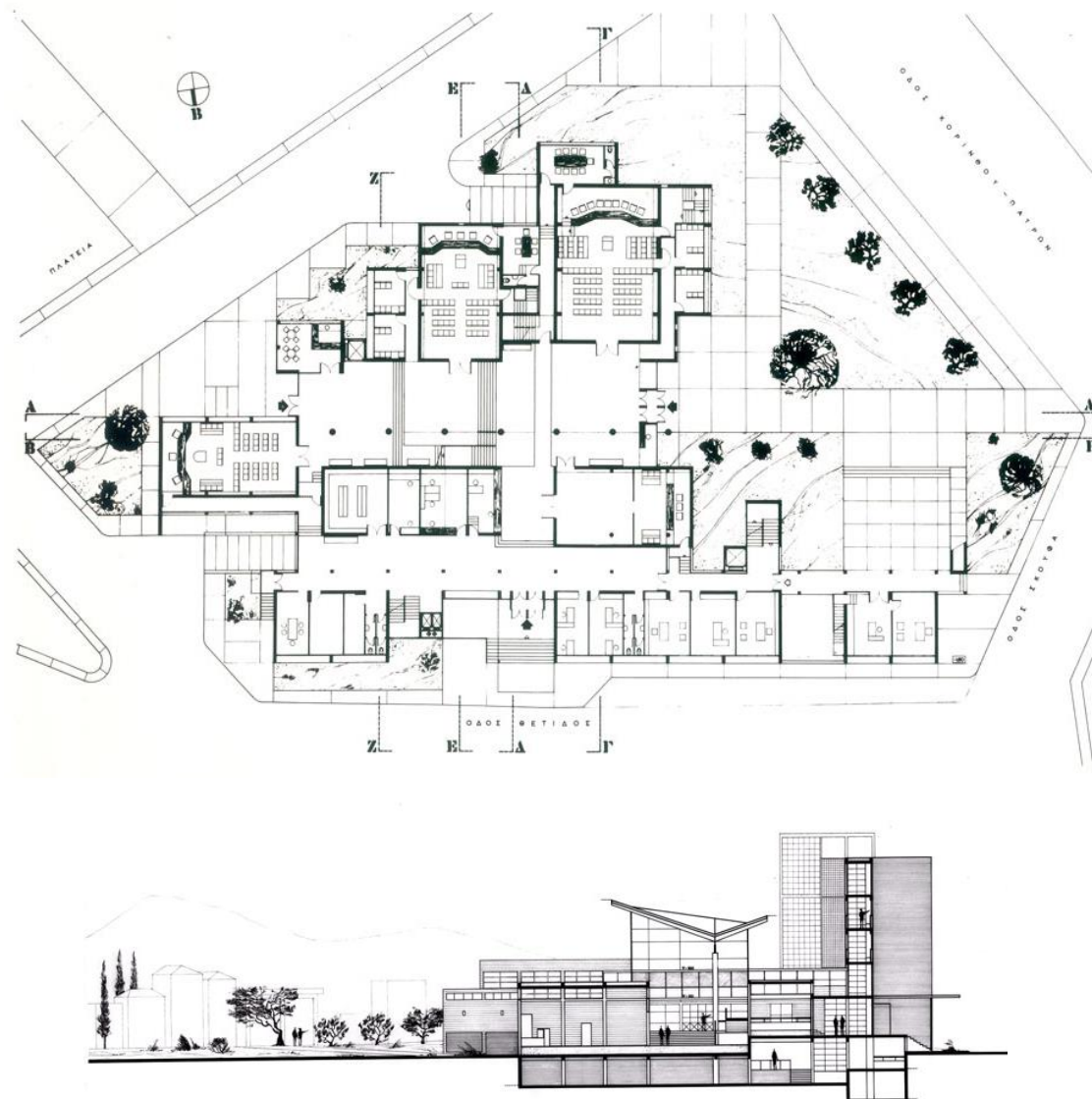
(33)«Δικαστικό Μέγαρο Αιγίου», ΚΤΙΡΙΟ, διαθέσιμο στο: <https://www.ktirio.gr/el/>

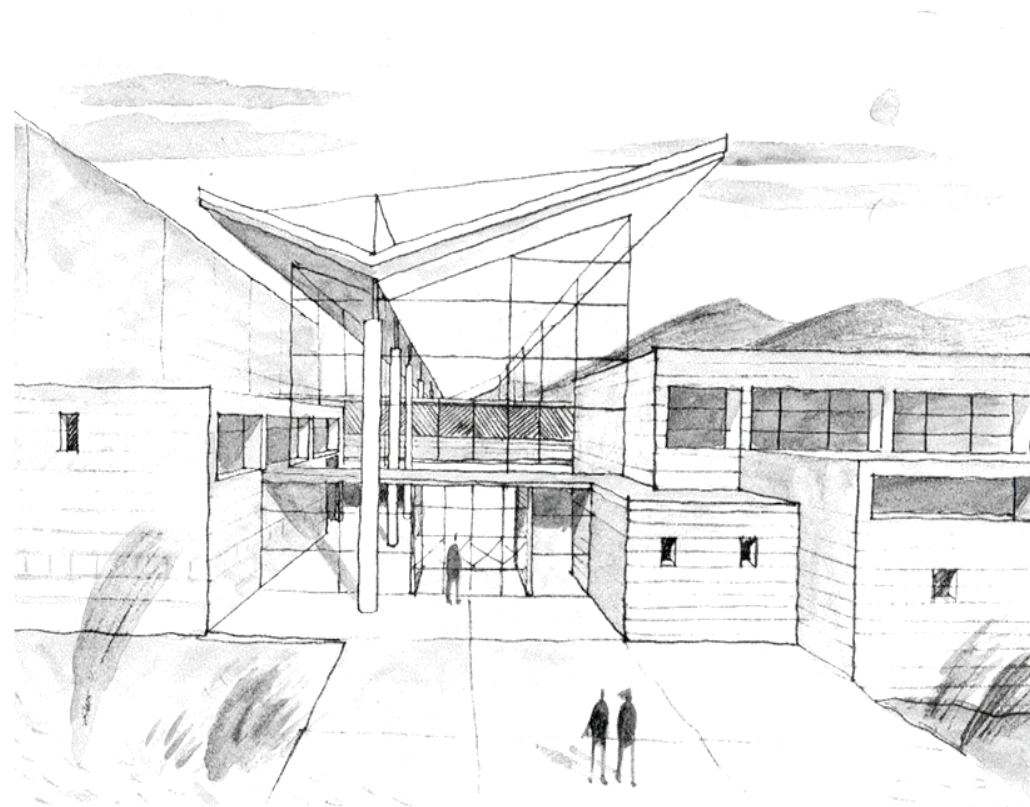
Μια από τις κύριες σχεδιαστικές επιδιώξεις αποτέλεσε η ανάδειξη των διαφορετικών ενοτήτων – από τη μία τα γραφεία που οργανώνονται σε ένα γραμμικό όγκο προς το βορρά, και από την άλλη, τα ακροατήρια που αποτελούνται από τους συμπαγείς και ανεξάρτητους όγκους των αιθουσών και το διάφανο χώρο του κοινού, στεγασμένο με μια ελαφριά κατασκευή.

Η διάσπαση των όγκων και ο παράλληλος τονισμός των ενοτήτων βοηθούν στη σηματοδότηση των επιμέρους λειτουργιών και στη σαφέστερη αναγνωσιμότητα του κτηρίου. Συνδετικό στοιχείο των ενοτήτων είναι οι πορείες κίνησης (οριζόντιες ή κατακόρυφες) που διαρθρώνονται ως προεκτάσεις των αντίστοιχων κινήσεων από την πόλη προς το κτήριο. (33)

Η διαφοροποίηση των ενοτήτων, που αποτέλεσε βασική συνθετική αρχή, ακολουθήθηκε και στην επιλογή των υλικών. Στο κτήριο των γραφείων, με τον κατασκευαστικό κάναβο των πέντε μέτρων, προβάλλονται τα φέροντα στοιχεία του, τα οποία αφήνονται ανεπίχρηστα.

Ο χώρος του κοινού καλύπτεται με ελαφριά κατασκευή από μεταλλικά στοιχεία και ξύλο, ενώ για τις αίθουσες των ακροατηρίων χρησιμοποιήθηκαν έγχρωμα τσιμεντότουβλα. Η απόδοση της Δικαιοσύνης και της ειλικρίνειας φαίνεται από το γυάλινο περίβλημα. Ο χώρος συνάθροισης κοινού, η στεγασμένη πλατεία αντανακλά το στόχο των αρχιτεκτόνων να δημιουργήσουν έναν χώρο ο οποίος θα είναι προσιτός ακόμα και στους ανθρώπους που δεν βρίσκονται στο εσωτερικό του. Αναζητώντας την σχέση με την τυπολογία των Δικαστηρίων του 19^{ου} αιώνα, παρατηρείται η οργάνωση της κάτοψης με άξονα τον κεντρικό πρόδομο *salle des ras perdus*, ο οποίος μετατρέπεται σε μια στεγασμένη πλατεία γύρω από την οποία διατάσσονται οι χώροι. Ο κεντρικός τρούλος που δημιουργείται στα Δικαστικά Μέγαρα του 19^{ου} αιώνα, ως αναφορά στα κτήρια θρησκευτικής λατρείας, μετασχηματίζεται σε μια μεταλλική στέγη που μοιάζει να αιωρείται στο κενό. Ο τρόπος με τον οποίο εισχωρεί το φυσικό φως στο εσωτερικό του θυμίζει σημαντικά τις χριστιανικές εκκλησίες όπου το φως που εισέρχεται από τον τρούλο φέρνει πιο κοντά τον πιστό με τον Θεό. Αντίστοιχα, το φως που εισέρχεται μέσω της ελαφριάς κατασκευής στην οροφή, φέρνει τους πολίτες πιο κοντά με την Δικαιοσύνη.

Εικόνα 68: Σκίτσο του Δικαστικού Μεγάρου

3.9 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΘΗΒΑΣ (1989)

Εικόνα 69: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Θήβας

Το Δικαστικό Μέγαρο Θήβας σχεδιάστηκε το 1989, από τους αρχιτέκτονες Θ. Ξάνθη και Θ. Ανδρουλάκη και η κατασκευή ολοκληρώθηκε το 1998. Η παρούσα σύνθεση απέσπασε το πρώτο βραβείο στον πανελλήνιο αρχιτεκτονικό διαγωνισμό, που προκηρύχθηκε επί κυβερνήσεως Ανδρέα Παπανδρέου, για την σχεδίαση του Δικαστικού Μεγάρου της Θήβας.(25) Βρίσκεται εντός κατοικημένης περιοχής, σε θέση απόκεντρη και συμβολικά αδιάφορη για την πόλη της Θήβας.

Όπως αναφέρουν οι αρχιτέκτονες, η πρόταση είχε δύο παράλληλους στόχους: ο πρώτος ήταν η ακριβής και με πληρότητα πραγματοποίηση του πολύπλοκου λειτουργικού προγράμματος του Δικαστικού Μεγάρου και ο δεύτερος ήταν ο σχεδιασμός ενός κτηρίου του οποίου η οργάνωση θα εκφράζει την λιτότητα και την αυστηρότητα που αρμόζει στον θεσμό της Δικαιοσύνης.(26)

(25) Β' βραβείο: αρχιτέκτονες Ελένη Βάσου, Δημήτρης Ησαΐας και Τάσης Παπαϊωάννου. Συνεργάτες: Γ. Αϊσωπος, Σ. Γυφτόπουλος, Κ. Φίλιππα και Μ. Χατζηγιαννούλη, σπουδαστές αρχιτεκτονικής Γ. Κουβόπουλος, πολιτικός μηχανικός και Δ. Πίσπας, δικηγόρος
Γ' βραβείο: αρχιτέκτων Νίκος Γούλιας. Συνεργάτης: Κ. Φτάρα, σπουδάστρια αρχιτεκτονικής

Α' έπαινος: αρχιτέκτονες Νάση Δημοπούλου, Ρούλα Σαϊτή και Νινέττα Χριστουδουλέα. Συνεργάτες: Μ. Γιαννουλάκης, πολιτικός μηχανικός και Γ. Χριστοφίλης, μηχανολόγος μηχανικός

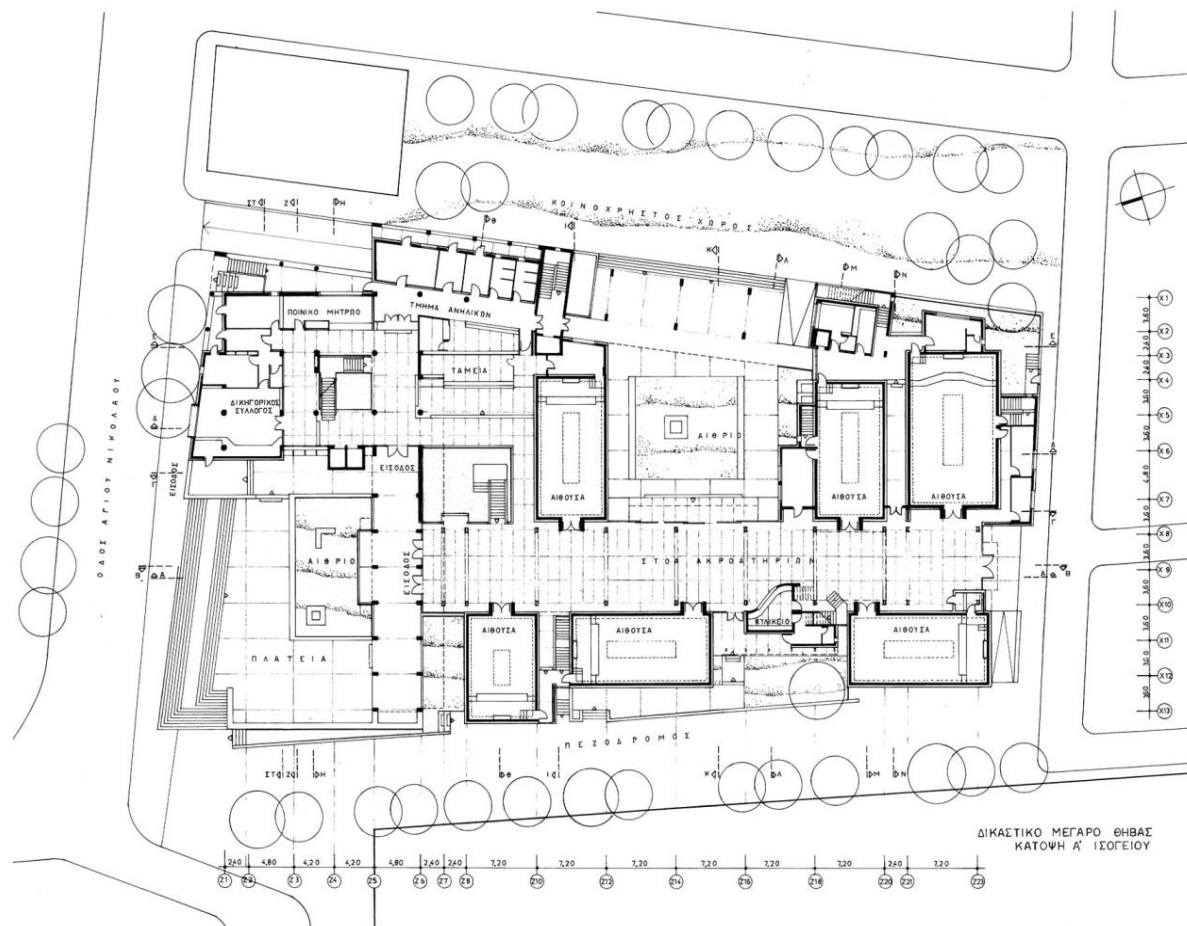
Β' έπαινος: αρχιτέκτονες Γ. Βεντουράκης, Σ. Θεοδοσόπουλος και Π. Ταβανιώτης

(26) «Δικαστικό Μέγαρο Θήβας», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, Αθήνα, 1991, τχ. 25, σελ. 174-183

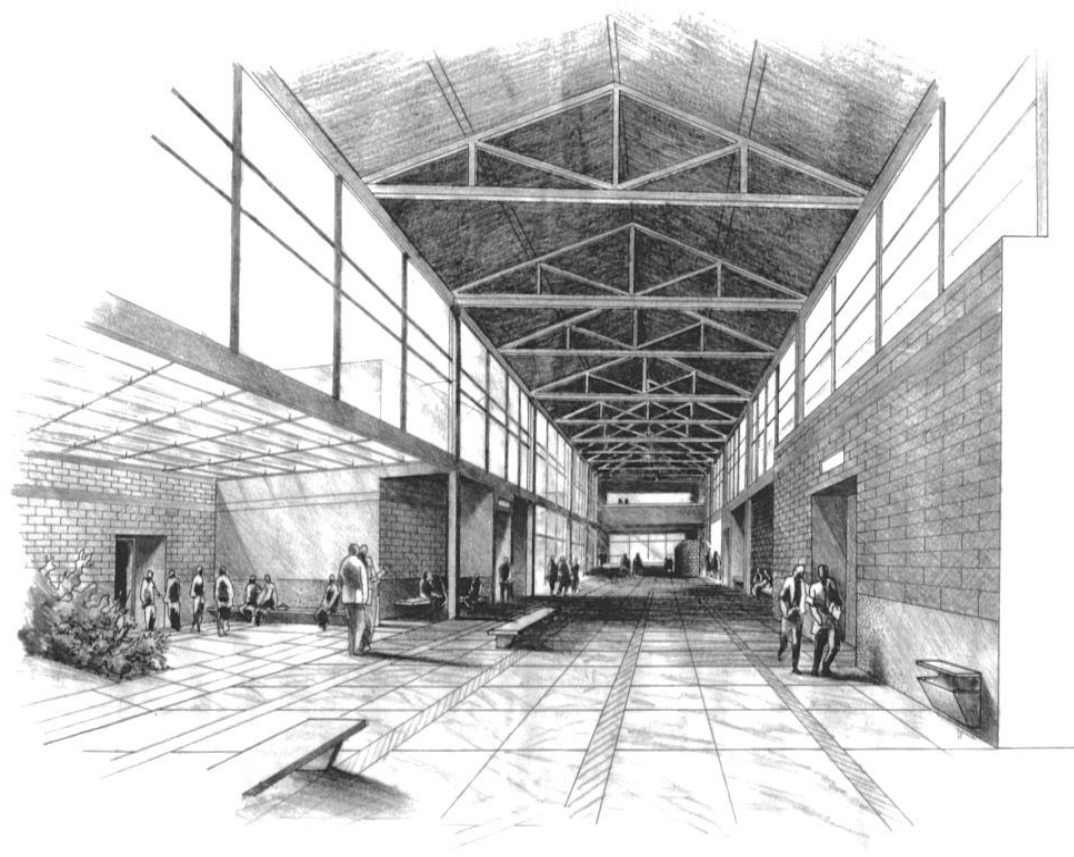
Όπως αναφέρουν οι αρχιτέκτονες, κύρια συνθετική επιλογή αποτελεί ο διαχωρισμός των λειτουργικών ενότητων σε διακριτούς όγκους, των οποίων η άρθρωση συνθέτει το σύνολο. Συγκεκριμένα, η σύνθεση αποτελείται από την κυρίαρχη επιμήκη στοά, τους γραφειακούς χώρους, στο βόρειο τμήμα του οικοπέδου και δίπλα στην κεντρική είσοδο του Δικαστικού Μεγάρου, τους μικρότερους ορθογώνιους όγκους των ακροατηρίων που αρθρώνονται γύρω από την στοά και την επιμήκη πτέρυγα των δικαστών, που πλαισιώνει τις αίθουσες των ακροατηρίων και διαγράφει το αίθριο. Το αρθρωτό αυτό κτήριο συντίθεται από διαδοχικές πλατείες και μικρότερα αίθρια που παρακολουθούν την στοά και χρησιμεύουν για εισαγωγή, φωτισμό και εκτόνωση των λειτουργιών.

Εικόνα 71: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου

Η στοά, κυρίαρχο στοιχείο της σύνθεσης, αποτελεί τον χώρο αναμονής των ακροατηρίων και διατρέχει το μήκος του οικοπέδου, καθιστώντας έτσι το κτήριο εύκολα προσπελάσιμο. Έτσι, ενισχύεται η δυνατότητα οικειοποίησής του από τους πολίτες και η κοινωνική ζωή εισβάλλει αβίαστα στο εσωτερικό του Δικαστικού Μεγάρου. Στην στοά, ο επισκέπτης κινούμενος ανάμεσα στο φως και την σκιά αντιλαμβάνεται τα δρώμενα στο βάθος του χώρου και έξω από αυτόν με έντονες φυγές και προοπτικές.

Σύμφωνα με τους μελετητές, στον χειρισμό και τα υλικά, το κτήριο έχει τα χαρακτηριστικά ενός δρόμου όπου η μάζα και το κενό εναλλάσσονται καθώς βλέπει στα αίθρια και παλαιώνεται από τους τούβλινους τοίχους των ακροατηρίων, που αρθρώνονται γύρω και κλιμακώνουν τα μεγέθη πλησιάζοντας τον ιστό.(27) Η επιλογή των αρχιτεκτόνων να δημιουργήσουν μια στοά με δίρριχτη στέγη, πιθανώς αποδίδεται στο γεγονός ότι επιθυμούσαν να χρησιμοποιήσουν εκείνο το αρχέτυπο(28) για να προσδώσουν σταθερότητα στο κτήριο. Ταυτόχρονα, η οικειότητα της μορφής και του χώρου, ίσως θα μπορούσε να εξισορροπήσει την πολύπλοκη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των πολιτών και του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αναιρείται σε έναν βαθμό η αίσθηση του δέους που αναγκαστικά περιέχεται στην δικαστική λειτουργία.

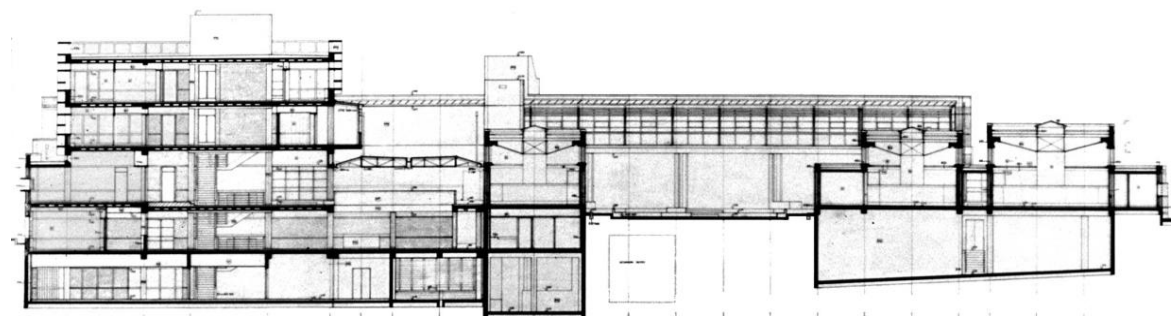
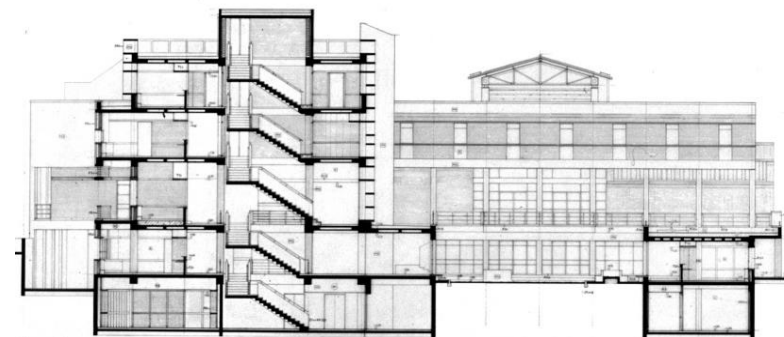
Εικόνα 72: Σκίτσο της στοάς του Δικαστικού Μεγάρου

(27) Ξάνθη, Θεώνη, *Η ερευνητική διάσταση του αρχιτεκτονικού έργου: Παραδείγματα από το προσωπικό έργο (1988-2008)*, Αθήνα, 2017, σελ. 20, διαθέσιμο στο: https://issuu.com/xza-architects/docs/ereynitikisdiastasisergou_theoxi_xan

(28) Όπως αναφέρει ο Τάσος Μπίρης στο άρθρο *Ο κεντρικός κοινωνικός πυρήνας στο σύγχρονο Ελληνικό Δημόσιο Κτίριο. Αναφορά στις αρχέτυπες διατάξεις για τον δημόσιο χώρο* (περιοδικό "Αρχιτεκτονικά Θέματα" τ.24, σελ. 26-30), «το αρχέτυπο σύμβολο υπάρχει και διατηρείται στο νου και στην καρδιά – πάντα όμως ελλειπτικό και αφηρημένο. Αποτελεί στοιχείο του μη υπαρκτού κόσμου, που ωστόσο αναφέρεται και παραπέμπει στον υπαρκτό κόσμο. Δεν μπορεί αυτούσιο ή τμήμα του να γίνει πρόταση για εφαρμογή. Δεν αποτελεί το ίδιο ιδέα αλλά προυπόθεση για να γεννηθεί μια ιδέα. Ψιθυρίζει ένα διφορούμενο μήνυμα, ένα χρησμό. Χρειάζεται κάθε φορά και από τον καθένα αποκρυπτογράφηση και προσωπική ερμηνεία»

Αναφορικά με το κτηριολογικό πρόγραμμα, το κτήριο περιλαμβάνει τους χώρους απονομής Δικαιοσύνης και χώρους δικαστικών υπηρεσιών. Λειτουργικά στην πρώτη στάθμη αναπτύσσεται ο χώρος αναμονής των ακροατηρίων (στοά), οι αίθουσες των ακροατηρίων, το φουαγιέ των δικαστών, το ισόγειο του κτιρίου γραφείων με τις λειτουργίες μεγάλης κίνησης, η υπηρεσία ανηλίκων και η αίθουσα δικηγόρων – πελατών. Στη δεύτερη στάθμη υπάρχει το ειρηνοδικείο, το πταισματοδικείο, και ο Δικηγορικός Σύλλογος με ανεξάρτητες προσβάσεις. Στην τρίτη βρίσκονται οι υπηρεσίες του πρωτοδικείου με την πτέρυγα των δικαστών και στην τέταρτη η εισαγγελία.(29)

(29) «Δικαστικό Μέγαρο Θήβας», επίσημη ιστοσελίδα xza-architects, διαθέσιμο στο: <http://xza-architects.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B8%CE%B7%CE%B2%CE%B1%CF%82/>

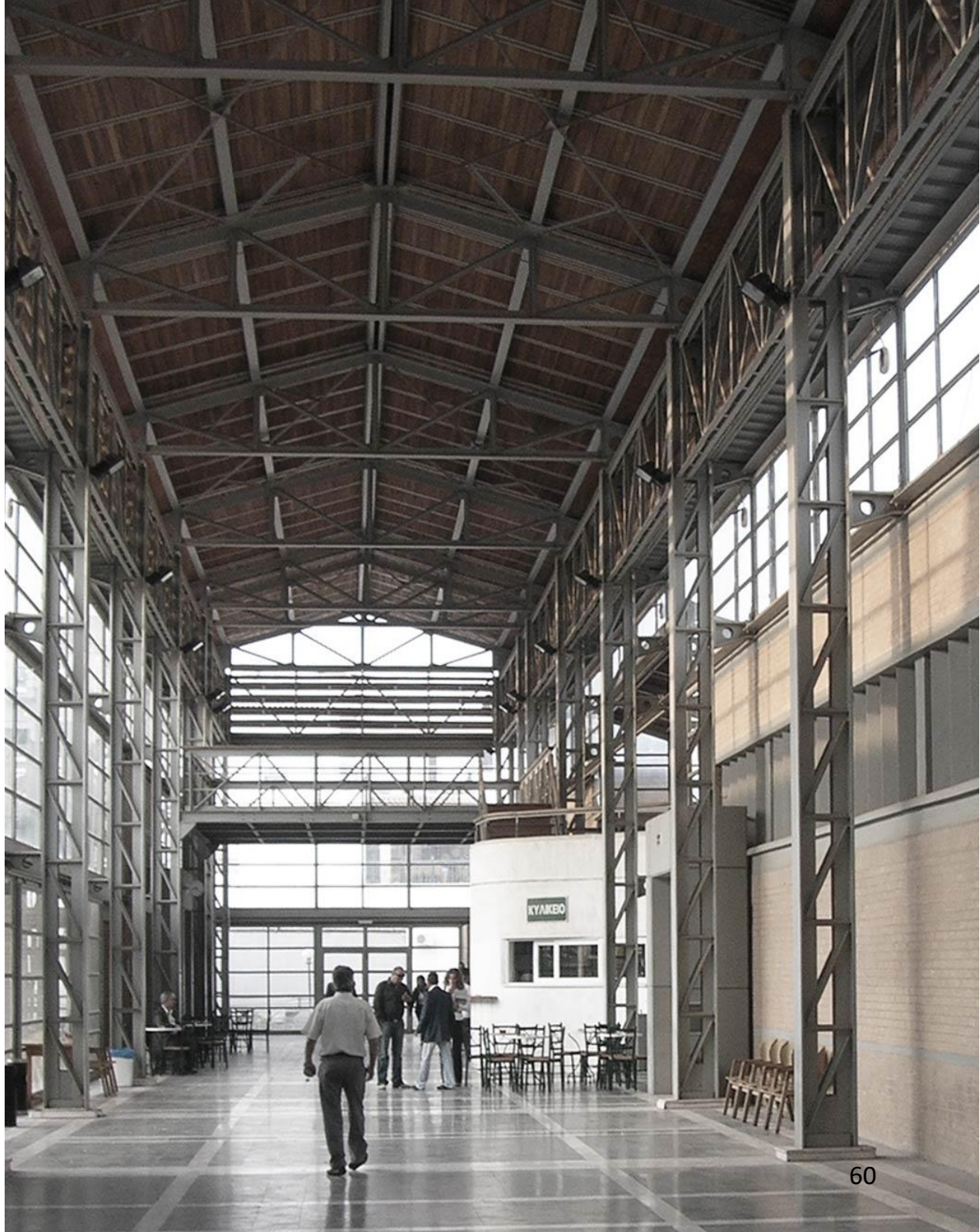
Εικόνα 73: Τομές του Δικαστικού Μεγάρου

Ο συμβολισμός της Δικαιοσύνης αποδίδεται και στην περίπτωση του Δικαστικού Μεγάρου Θήβας με τρόπο έμμεσο. Αναζητώντας αρχιτεκτονικούς και μορφολογικούς συσχετισμούς με την τυπολογία των ευρωπαϊκών Δικαστικών Μεγάρων του 19^{ου} αιώνα, παρατηρείται ότι οι αρχιτέκτονες ακολουθούν το συνθετικό σύστημα της Beaux-Arts όπου διακριτά συμπλέγματα λειτουργιών αποτελούν τα συνθετικά στοιχεία (*élément de composition*) που διαρθρώνονται γύρω από τον κεντρικό προθάλαμο (*Salle des pas perdus*).⁽³⁰⁾

Η κάτοψη οργανώνεται και πάλι με άξονα έναν κεντρικό πρόδομο, ο οποίος τώρα μεταμορφώνεται σε μια επιμήκη στοά που καταλαμβάνει ολόκληρο το μήκος του οικοπέδου. Η στοά στεγάζεται με μια δίρριχτη στέγη μεταλλικής κατασκευής, σε αντιστοιχία με τον κεντρικό τρούλο των Δικαστικών Μεγάρων του 19^{ου} αιώνα, στοιχείο που χρησιμοποιείται για την απόδοση μνημειακότητας και συμβολισμού, συνειρμικά ανακαλώντας την θεία αναφορά της Δικαιοσύνης.

Εικόνα 74: Εσωτερική λήψη της στοάς του Δικαστικού Μεγάρου

Οι αίθουσες των ακροατηρίων, οργανωμένες κατά το πρότυπο της βασιλικής, διαρθρώνονται σε δύο μέρη, με τους δικαστές και τους διάδικους στον ρόλο των ηθοποιών και το ακροατήριο ως κοινό- αποδίδοντας στο εσωτερικό του κτηρίου έντονη θεατρικότητα και εκφράζοντας επιτυχώς τη θεατρική υπόσταση της δίκης, η δημοσιότητα της οποίας αποτελεί θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα.(31) Στις δύο μεγαλύτερες πλευρές των αιθουσών των ακροατηρίων έχουν δημιουργηθεί ψηλά οριζόντια ανοίγματα, το φως των οποίων περιορίζει η χρήση των σταθερών πετασμάτων. Επιπρόσθετα, το φυσικό φως εισρέει στις αίθουσες μέσω των φεγγιτών που έχουν δημιουργηθεί. Ο χειρισμός αυτός του διπλού φωτός - σκιάς, αποτελεί έκφραση της αλήθειας και του ψεύδους αντίστοιχα, συμβάλλοντας στην απόδοση του συμβολισμού της Θέμιδας.

(30)Κωτσάκη, Αμαλία, Αλέξανδρος Νικολούδης (1874-1944) Αρχιτεκτονικά οράματα πολιτικές χειρονομίες, εκδόσεις ποταμός, Αθήνα, 2007, σελ. 36

(31)Κωτσάκη Αμαλία, Η στέγαση της Δικαιοσύνης - Αθήνα 1834 - 2014, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ. 70

Εικόνα 75: Εσωτερικές λήψεις του Δικαστικού Μεγάρου

3.9 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΘΗΒΑΣ

3.10 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΤΡΙΚΑΛΩΝ (1998)

Εικόνα 76: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Τρικάλων

Το Δικαστικό Μέγαρο των Τρικάλων είναι έργο του Γιάννη Κίζη και του Δημήτρη Λεβέντη και αποτέλεσε το πρώτο βραβείο Πανελλήνιου αρχιτεκτονικού διαγωνισμού το 1998.(34) Η μελέτη εφαρμογής ξεκίνησε το 2002 ενώ η κατασκευή ολοκληρώθηκε το 2006. Το ζητούμενο στον διαγωνισμό ήταν η επέκταση ενός διατηρητέου κτηρίου το οποίο λειτουργούσε ως Δικαστήριο. Το διατηρητέο πέτρινο κτίσμα, που βρίσκεται απέμπαντι από το νέο, χαρακτηρίζεται ως ένα από τα σημαντικότερα παραδείγματα στρατιωτικής αρχιτεκτονικής του 19^{ου} αιώνα καθώς στέγαζε τους οθωμανικούς στρατώνες. Η νέα προσθήκη χωροθετείται σε μία κεντρική περιοχή της πόλης μπροστά από το παλαιό κτήριο και από μία πλατεία, η οποία υποδέχεται τον πολίτη. Ο δημόσιος ανοιχτός χώρος εξασφαλίζει την προβολή του κτηρίου στον αστικό ιστό, ενώ ο ανδριάντας του Ελευθέριου Βενιζέλου ενισχύει την ιστορικότητα του αστικού άμεσου περιβάλλοντος του Δικαστικού Μεγάρου.

(34)Γ' βραβείο: αρχιτέκτονες Θεώνη Ξάνθη, Γεράσιμος Ζακυνθινός και Θεοδωρής Ανδρουλάκης
Εξαγορά στον Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό διαγωνισμό: αρχιτέκτονες Τάσος Μπίρης και Σοφία Τσιράκη
Πρόταση εξαγοράς: αρχιτέκτονας Νικόλαος Χριστοφορίδης και πολιτικός μηχανικός Θεοδώρα Κόνιαρη

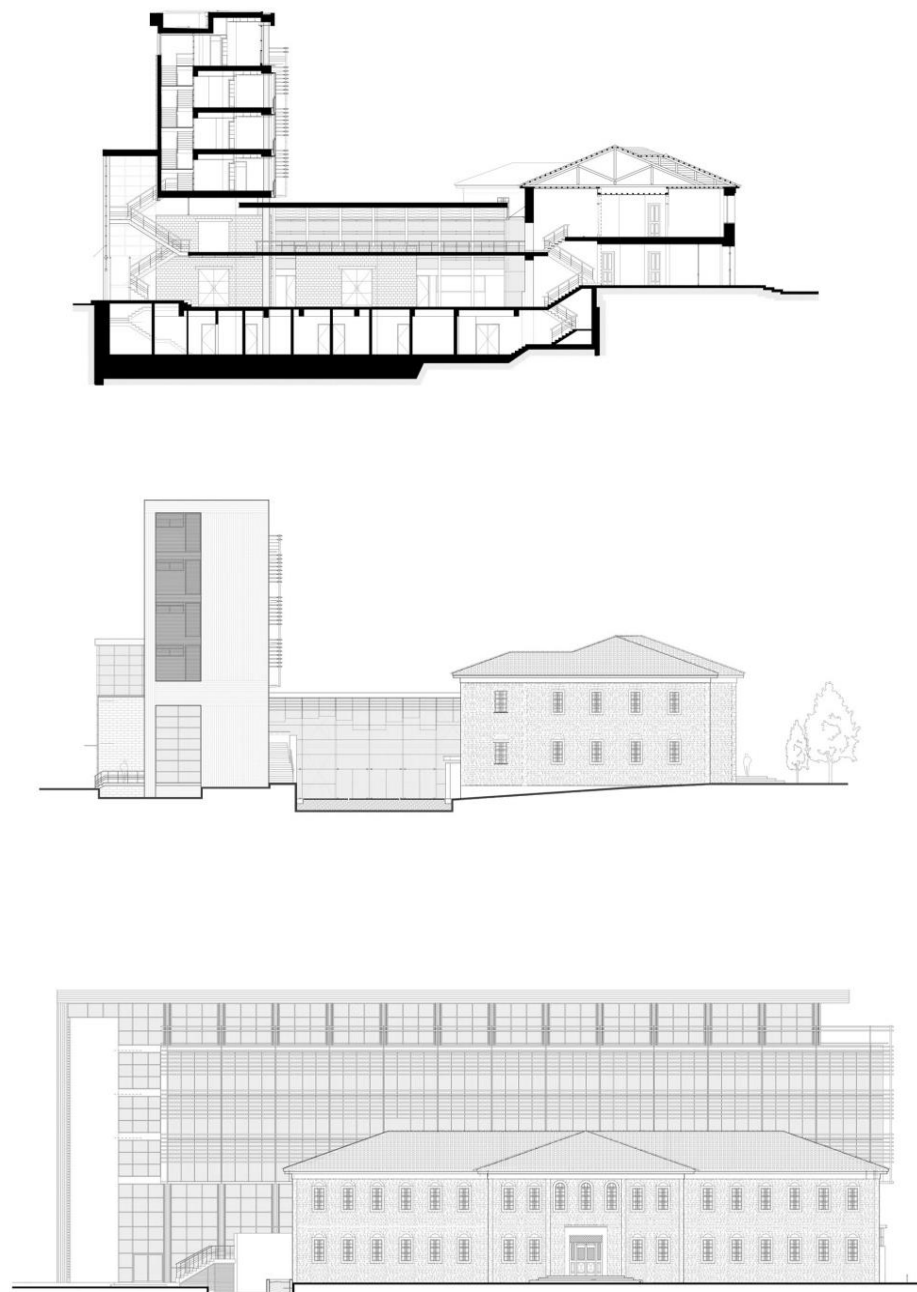

Η κεντρική ιδέα της σύνθεσης ήταν να λειτουργεί ο υπαίθριος χώρος ως συνδεδεμένος ιστός μεταξύ του παλαιού και του νέου κτηρίου. Ακόμη ένα ζητούμενο ήταν να αποδοθεί ο δημόσιος χώρος της αυλής με τέτοιο τρόπο που να αίρει το δέος του πολίτη απέναντι στη Δικαιοσύνη, κάνοντας μια έμμεση αναφορά στις έννοιες της αρχαίας αγοράς.(35)

Το νέο κτήριο είχε την πρόθεση να αποτελέσει μία τομή ανάμεσα στην περιοχή της πόλης με τις τυπικές πολυκατοικίες και την μεγάλη πλατεία των Δικαστηρίων, τον σημαντικότερο δημόσιο χώρο.(36) Κύριοι στόχοι της νέας σύνθεσης είναι η μορφολογική διαφύλαξη, η διατήρηση του ρόλου και η λειτουργική επιβίωση του διατηρητέου κτηρίου. Η νέα σύνθεση για να πετύχει τις κύριες προθέσεις της προσφέρει ήρεμο φόντο στο αδρό πέτρινο κτήριο και εκφράζει με σύγχρονο τρόπο το νέο δημόσιο κτήριο χωρίς να υποβαθμίζει την ακαδημαϊκή – ρασιοναλιστική γραφή του ιστορικού και παραδοσιακού κτηρίου. Ακόμη ένας χειρισμός που επιλέχθηκε στη σύνθεση ήταν να θέσει σε ισορροπημένη συνύπαρξη τις νέες προσβάσεις και οργανωτικές χαράξεις με την υφιστάμενη είσοδο και συμμετρική χάραξη του παλιού κτηρίου.

(35) «Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων», επίσημη ιστοσελίδα kizistudio, διαθέσιμο στο:
<https://www.kizistudio.com/project/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD/>

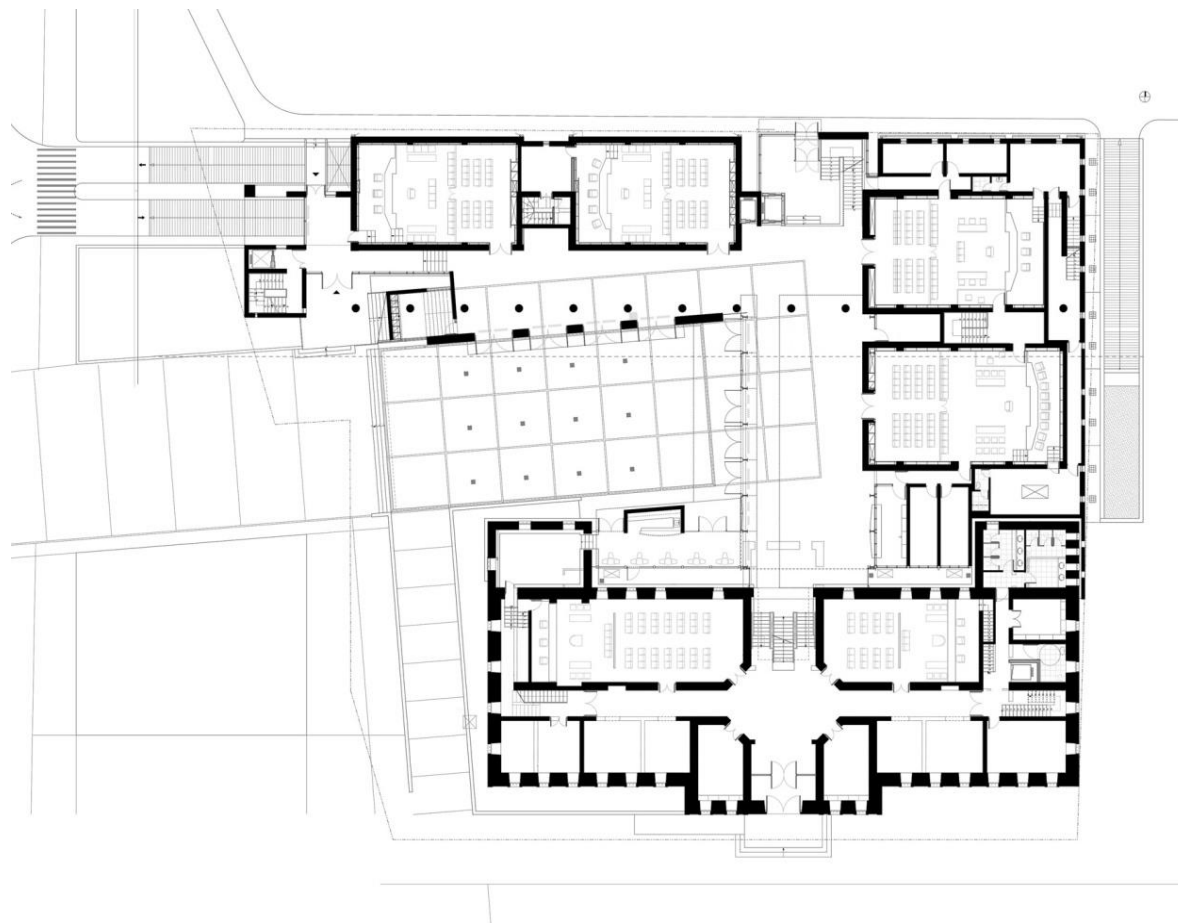
(36) «Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων», *Doma*, διαθέσιμο στο:
<https://doma.archi/conferences/presentations/court-house-trikala>

Εικόνα 78: Τομή και όψεις του Δικαστικού Μεγάρου

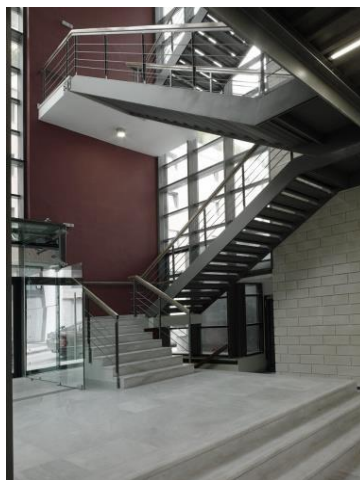
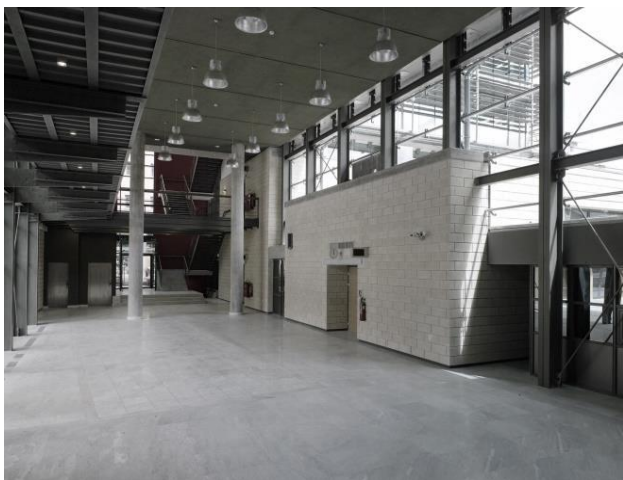
Η λιτότητα και αυστηρότητα των γραμμών των αρχιτεκτονικών σχεδίων προσδίδουν τον «σοβαρό» ρόλο του δημόσιου κτηρίου που αρμόζει σε ένα Δικαστικό Μέγαρο. Η νέα πτέρυγα αναπτύσσεται σε σχήμα «Γ» διαμορφώνοντας ένα σαφές όριο προς την πόλη, ενώ η συνολική κάτοψη είναι σχήμα «Π», δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο μία εσωτερική αυλή, γύρω από την οποία οργανώνονται οι εσωτερικές πορείες. Οι αίθουσες των Δικαστηρίων αναπτύσσονται γύρω από την αυλή και είναι κλειστές, απομονώνοντας τον επισκέπτη από την κοινωνική διάσταση του εξωτερικού χώρου. Οι αίθουσες στεγάζονται στο ισόγειο με κάθε αίθουσα να είναι ένας αυτόνομος όγκος, ενώ στους ορόφους στεγάζονται γραφεία και βοηθητικοί χώροι. Ακόμη εστιάζοντας στην κάτοψη της αίθουσας δεν θα μπορούσε να παραληφθεί η αναφορά στην κάτοψη της βασιλικής. (37) Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για μία ορθογώνια αίθουσα, με την κυρία είσοδο στα περισσότερα ακροατήρια να εντοπίζεται σε μία από τις δύο στενές πλευρές της. Στο βάθος της αίθουσας τοποθετείται υπερυψωμένο το βάθρο των δικαστών, σε αντιστοιχία με το ιερό βήμα. Ο χώρος οργανώνεται συμμετρικά, με άξονα συμμετρίας τον κεντρικό κατά μήκος άξονα - πρόδομο, ένθεν και ένθεν του οποίου διατάσσονται οι θέσεις του κοινού.

(37) Η βασιλική είναι ένα δημόσιο κτίριο που χρησιμοποιείτο στην Αρχαία Ελλάδα και μετέπειτα στην Αρχαία Ρώμη ως χώρος δημοσίων συνεδριάσεων, εμπορικών συναλλαγών αλλά και ως δικαστήριο. Από τον 4^ο αιώνα, η βασιλική προσαρμόστηκε στις ανάγκες λατρείας των χριστιανών και αποτέλεσε για πολλούς αιώνες τον κυριότερο αρχιτεκτονικό τύπο εκκλησιαστικού κτιρίου, τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση.

Εικόνα 79: Κάτοψη ισόγειου του Δικαστικού Μεγάρου

Το φως στις αίθουσες των Δικαστηρίων, δεν χρησιμοποιείται μόνο για να παρέχει τις αναγκαίες οπτικές συνθήκες, αλλά επίσης και για να δημιουργήσει μία δραματικότητα και θεατρικότητα καθώς το βάθος που προσδίδουν στα παράθυρα οι τοίχοι δημιουργούν έντονες σκιές στο εσωτερικό τους, στοιχείο αντίστοιχο με αυτό που εντοπίζεται στις καθολικές εκκλησίες. Οι φωτοσκιάσεις δημιουργούν δέος αλλά χρησιμοποιούνται και ως μέσο επαναπροσδιόρισης της αλήθειας μέσω του φωτός, και του ψέματος μέσω της σιάς-σκοτάδι.

Εικόνα 80: Εσωτερικές λήψεις του Δικαστικού Μεγάρου

3.10 ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΜΕΓΑΡΟ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Εικόνα 81: Η ένωση του νέου Δικαστικού Μεγάρου με το διατηρητέο κτήριο

Στην αδρότητα των υλικών και στη λιτότητα των όγκων του παλαιού τουρκικού στρατώνα αντιπαρατίθεται η γυμνότητα του εμφανούς σκυροδέματος, του γυαλιού και των μετάλλων, οι μεγάλες διαφάνειες και οι περσιδωτές επιφάνειες δηλαδή η μοντερνιστική ογκοπλασία ενός εντέλει «μπρουταλιστικού» κτηρίου. Τέλος, οι μορφολογικές αναφορές στο παλιό κτήριο συναντώνται στους τέσσερις πρισματικούς όγκους των ακροατηρίων του ισογείου, οι οποίοι είναι σε διάταξη «Γ» στο βάθος της στοάς. Η επένδυση τους με ισόδομη τοιχοποιία παραπέμπει στην λιθοδομή του παλιού κτηρίου με τις λαξευτές ισόδομες παραστάδες. Στο εξωτερικό περίβλημα του συγκροτήματος οι μορφολογικές επιλογές γίνονται πάλι με βασικό γνώμονα το παλιό κτήριο, το μέγεθος του, τις οριογραμμές του και την κλίμακα των ανοιγμάτων του. (38) Αναφορικά με τον συμβολισμό της Θέμιδας, αυτός δεν είναι ορατός και δεν παρατηρούνται συσχετισμοί με τα Δικαστικά Μέγαρά του 19^{ου} αιώνα. Θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι η τελική εικόνα του κτηρίου του Δικαστικού Μεγάρου παραπέμπει περισσότερο σε κτήριο γραφείων.

(38) «Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων», επίσημη ιστοσελίδα kizistudio, διαθέσιμο στο: <https://www.kizistudio.com/project/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD/>

We shape our buildings; thereafter they shape us

Sir Winston Churchill

4. ΕΡΜΗΝΕΙΑ_ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα μελέτη ερευνήθηκε η συμβολική απόδοση της Δικαιοσύνης με άξονα την παρουσία της στον αστικό ιστό, την τυπολογία των Μεγάρων της και την θεϊκή υπόστασή της. Βλέποντας λοιπόν την συνολική εικόνα των Δικαστικών Μεγάρων, ήδη από τον 19^ο αιώνα και με χρονολογική τομή τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μπορούμε να αντιληφθούμε τις αναθεωρήσεις που αναπτύχθηκαν τόσο σε αρχιτεκτονικό όσο και σε αστικό επίπεδο. Ο 19ος αιώνας ταυτίζεται με την περίοδο συγκρότησης του ελληνικού κράτους. Την περίοδο αυτή τίθεται για πρώτη φορά το ζήτημα του σχεδιασμού των πόλεων, οι οποίες όφειλαν να αντικατοπτρίσουν την προσπάθεια εξευρωπαϊσμού και ανεξαρτησίας του ελληνικού κράτους. Είναι μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα εποχή καθότι ταυτίζεται με την Ίδρυση και την εξέλιξη στη συνέχεια της εδαφικής επικράτειας του Κράτους. Η απονομή της Δικαιοσύνης και η αστική της παρουσία συνιστούν θεμελιώδεις προϋποθέσεις για την κρατική λειτουργία. Στα μεταπολεμικά παραδείγματα η ανέγερση Δικαστικών Μεγάρων ξεκινά τη δεκαετία του 1960, εποχή που χαρακτηρίζεται από μια έντονη προσπάθεια ανάκαμψης της χώρας σε κάθε επίπεδο. Η απρόσκοπτη απονομή της Δικαιοσύνης αποτελούσε προϋπόθεση για την ανάκαμψη και την επιδιωκόμενη ανάπτυξη.

Η πρόθεση της θέσης των προπολεμικών Δικαστικών Μεγάρων στον αστικό ιστό ήταν σαφώς συμβολική ως αντικατοπτρισμός του ισχυρού ρόλου του θεσμού. Πλήν όμως συχνά προσέκρουε στην αδυναμία απόκτησης γής σε τέτοιο σημείο της πόλης. Κατά συνέπεια δεν είναι λίγες οι φορές που οδηγούνταν σε κατ' οικονομίαν λύσεις και χτίζονταν σε οικόπεδα ιδιοκτησίας του ελληνικού δημοσίου ή από παραχωρήσεις πχ της εκκλησίας ή του στρατού. Μέσα λοιπόν από την ανάλυση τεσσάρων Δικαστικών Μεγάρων, που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν από το 1834 έως το 1940, συμπεραίνουμε ότι σε πολλές περιπτώσεις περιβάλλονται από ανοιχτούς δημόσιους χώρους, πλατείες και πάρκα, υπογραμμίζοντας την αστική παρουσία της Δικαιοσύνης. Ακόμη, παρατηρείται ότι σε πολλές περιπτώσεις, τα προπολεμικά Δικαστικά Μέγαλα δεσπόζουν στο διοικητικό κέντρο της πόλης, δίπλα στα Δημαρχεία, εξασφαλίζοντας την προβολή του κτηρίου και αποδίδοντας στον χώρο μνημειακότητα. Μεταπολεμικά η επιλογή της θέσης των Δικαστικών Μεγάρων έχει χαρακτήρα καθαρά πρακτικό και λειτουργικό, καθιστώντας έτσι την παρουσία τους στον αστικό ιστό της πόλης αδιάφορη. Το γεγονός αυτό απορρέει από την έλλειψη διαθέσιμης γης σε συμβολικές και περίοπτες θέσεις στις πόλεις.

Μια άλλη παράμετρος που οφείλουμε να αναφέρουμε είναι η σημασία του όρου «τύπος». Καθώς στα προπολεμικά παραδείγματα είναι προφανής η κατασκευή μονολιθικών, ορθοκανονικών όγκων με μορφολογικά στοιχεία που ανήκουν κυρίως στο ρεπερτόριο του νεοκλασικισμού. Η οργάνωση είναι σαφής και χαρακτηρίζεται από λειτουργική αρτιότητα με έμφαση στις αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες. Στις περισσότερες περιπτώσεις ο αρχιτέκτονας συγκροτεί μια τυπική για Δικαστικά Μέγαρα κάτοψη, με άξονα συμμετρίας τον κεντρικό πρόδομο με τις αίθουσες να διατάσσονται εκατέρωθεν αυτού. Ένθεν και ένθεν του άξονα αυτού συχνά τοποθετούνται αίθρια ενώ στους περιμετρικούς τοίχους του κτηρίου διατάσσονται γραφειακοί και βοηθητικοί χώροι. Εξωτερικά, τα περισσότερα Δικαστικά Μέγαρα διαιρούνται καθ' ύψος σε βάση – κορμό και στέψη. Η τριμερής οργάνωση της όψης εμφανίζει αντιστοιχία με την κάτοψη, με το κεντρικό τμήμα της να εμφανίζεται τονισμένο. Ο τονισμός της οριζοντιότητας, η αξονικότητα, η συμμετρία και η ρυθμική επανάληψη είναι χαρακτηριστικά που εντοπίζονται στην οργάνωση των όψεων. Τα προπολεμικά Δικαστικά Μέγαρα σχεδιάζονταν με σκοπό να αναγνωρίζονται εξωτερικά και να είναι κατανοητά εσωτερικά. Η μορφή και η κλίμακά τους, τα καθιστούν εσωστρεφή και χωρίς να δίνουν την δυνατότητα οικειοποίησής τους από τους πολίτες, ισχυροποιώντας έτσι την αίσθηση του δέους που παρέχεται στην δικαστική λειτουργία.

Στα νεότερα Δικαστικά Μέγαρα επιλέγεται μια πιο ελεύθερη οργάνωση των κτηριακών συνόλων, με τους χώρους ωστόσο να συνεχίζουν να διατάσσονται με βάση έναν ορθοκανονικό κάναβο. Ο διαχωρισμός των λειτουργικών ενότητων γίνεται σε διακριτούς όγκους, των οποίων η άρθρωση συνθέτει το σύνολο. Ως κύρια συνθετική αρχή των κατόψεων ακολουθείται η ανάπτυξη των λειτουργικών ενότητων γύρω από έναν χώρο συγκέντρωσης, ο οποίος είναι προέκταση του δημόσιου υπαίθριου χώρου. Εύλογα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι με αυτόν τον τρόπο το κτήριο καθίσταται εύκολα προσπελάσιμο, ενισχύοντας την δυνατότητα οικειοποίησής του από τους πολίτες και απομακρύνοντάς το από την ταύτισή του με κάθε μορφή εξουσίας. Τα μεταπολεμικά Δικαστικά Μέγαρα με τη στροφή της αρχιτεκτονικής προς το κυρίαρχο ρεύμα μοντερνισμού και με την ασάφεια μηνυμάτων που αυτό προκαλεί, ορισμένες φορές δεν μπορούν εκ πρώτης όψεως να χαρακτηριστούν Δικαστήρια. Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω, επιβεβαιώνεται η άποψη του N.Pevsner ότι η εξέλιξη της αρχιτεκτονικής των Δικαστηρίων είναι κατά κύριο λόγο στυλιστική, χωρίς να αφορά στις διατάξεις των θεσμικών αυτών κτηρίων.

Αναζητώντας αρχιτεκτονικούς και μορφολογικούς συσχετισμούς με την τυπολογία των ευρωπαϊκών Δικαστικών Μεγάρων του 19^{ου} αιώνα, παρατηρείται ότι τόσο στα προπολεμικά όσο και στα μεταπολεμικά οι αρχιτέκτονες ακολουθούν το συνθετικό σύστημα της Beaux-Arts όπου διακριτά συμπλέγματα λειτουργιών αποτελούν τα συνθετικά στοιχεία (*élément de composition*) που διαρθρώνονται γύρω από τον κεντρικό προθάλαμο (*Salle des pas perdus*).⁽³⁹⁾ Η κάτοψη οργανώνεται και πάλι με άξονα έναν κεντρικό πρόδομο, ο οποίος μεταπολεμικά μεταμορφώνεται σε μια «πλατεία», στην οποία συγκεντρώνεται το πλήθος. Η «πλατεία» τώρα στεγάζεται με διάφορους τρόπους, δίνοντας την αίσθηση της αιώρησης και της διαφάνειας σε αντιστοιχία με τον κεντρικό τρούλλο των Δικαστικών Μεγάρων του 19ου αιώνα, στοιχείο που χρησιμοποιείται για την απόδοση μνημειακότητας και συμβολισμού, συνειρμικά ανακαλώντας την θεία αναφορά της Δικαιοσύνης. Οι συνθετικές αρχές των Δικαστικών Μεγάρων του 19ου αιώνα, αντικατοπτρίζονται πλέον με σύγχρονη μορφή, εκφράζοντας το πνεύμα της εποχής.

⁽³⁹⁾ Κωτσάκη, Αμαλία, *Αλέξανδρος Νικολούδης (1874-1944)*
Αρχιτεκτονικά οράματα πολιτικές χειρονομίες, εκδόσεις ποταμός, Αθήνα, 2007, σελ. 36

Όσον αφορά στην απόδοση του χαρακτήρα του Μεγάρου οι αρχιτέκτονες αναζητούσαν συσχετισμούς με θρησκευτικά κτήρια και χριστιανικές αναφορές. Πιο συγκεκριμένα, η διάταξη των ακροατηρίων οργανώνονται κατά το πρότυπο των βασιλικών, με το υπερυψωμένο βάθρο των δικαστών, σε αντιστοιχία με το ιερό βήμα, και τους ακροατές σε αντιστοιχία με τους πιστούς. Ακόμα, στην διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων των Δικαστηρίων, αναζητείται η απόδοση της θεατρικότητας ως χαρακτηριστικό του δικαστικού τελετουργικού, με τον διμερή χωρισμό των αιθουσών, με τους δικαστές και τους διάδικους στον ρόλο των ηθοποιών και το ακροατήριο ως κοινό- αποδίδοντας στο εσωτερικό του κτηρίου έντονη θεατρικότητα. Αξιοσημείωτος είναι ο τρόπος με τον οποίο εισχωρεί το φυσικό φως στο εσωτερικό των μεταπολεμικών Δικαστικών Μεγάρων καθώς θυμίζει σημαντικά τις χριστιανικές εκκλησίες όπου το φως που εισέρχεται από τον τρούλο φέρνει πιο κοντά τον πιστό με τον Θεό. Αντίστοιχα, το φως που εισέρχεται μέσω των στεγών, φέρνει τους πολίτες πιο κοντά με την Δικαιοσύνη.

Τέλος, ο συμβολισμός της Θέμιδας στα προπολεμικά παραδείγματα αποδίδεται κυρίως μέσω της θέσης τους στον αστικό ιστό των πόλεων. Επίσης, η συμβολική απόδοση της Δικαιοσύνης επιτυγχάνεται με την συμβολή των αδελφών τεχνών, ζωγραφικής και γλυπτικής, όπως οι ανδριάντες που πολύ συχνά κοσμούν την είσοδο των Δικαστικών Μεγάρων. Στα μεταπολεμικά παραδείγματα ο συμβολισμός της Δικαιοσύνης αποδίδεται με τρόπο έμμεσο. Σημαντικό ρόλο στην απόδοση του συμβολισμού της Θέμιδος αποτελεί ο χειρισμός του διπλού φωτός- σκιάς, το οποίο εκτός από την βαθύτατα συμβολική και πολιτισμική του διάσταση, αποτελεί έκφραση της αλήθειας και του ψεύδους αντίστοιχα. Μεταπολεμικά, οι αναζητήσεις περισσότερο αφορούσαν την ελληνικότητα του Δικαστικού Μεγάρου και λιγότερο την απόδοση του χαρακτήρα του.⁽⁴⁰⁾

(40)Κωτσάκη, Αμαλία, *Η στέγαση της Δικαιοσύνης - Αθήνα 1834 - 2014*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ.221

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ_ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Cohen, Jean-Louis, *Architecture in Uniform - Designing and Building for the Second World War*, Εκδόσεις CCA, Montreal, 2011
- Friedrich, Nietzsche, *Το Λυκόφως των Ειδώλων*, μτφρ. Ζ. Σαρίκας, Εκδόσεις Πανόπτικον, Αθήνα, 2010
- Hegel, G.W.F., *Aesthetics- Lectures on Fine Arts*, (transl.T.Knox), Part III, Εκδόσεις Oxford Un. Press, UK, 1975
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Εισαγωγή στην αισθητική, μετάφραση Γ.Βελουδής*, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα, 2003
- Maurer, Georg-Ludwig. Von, *Ο ελληνικός λαός*, μτφρ. Όλγα Ρομπάκη, Εκδόσεις Folio, Αθήνα, 1975
- Pevsner, Nikolaus, *A history of building types*, Εκδόσεις Princeton University Press, Princeton, 1976
- Sudjic, Deyan, *The Edifice Complex: The architecture of power*, Εκδόσεις Penguin Book, Λονδίνο, 2011
- Thomas Hobbes, *Λεβιάθαν, Η ύλη, Μορφή και Εξουσία μιας Εκκλησίας και Λαϊκής Πολιτικής Κοινότητας*, μτφρ. Γρηγόρης Πασχαλίδης, Αιμίλιος Μεταξόπουλος, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα, 1989
- Βλαχόπουλος, Σπύρος, *Χτίζοντας το πολίτευμα – Η πολιτειακή ταυτότητα της αρχιτεκτονικής*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα, 2021
- Γατοπούλου, Ευγενεία, «Αρχιτεκτονική της Πάτρας. Αρχιτεκτονικές τάσεις που διαμόρφωσαν τη φυσιογνωμία της πόλης μέχρι τον Πόλεμο» στο *ένθετο Πάτρα, σειρά: Επτά Ημέρες, εφημ. Η Καθημερινή*, 21 Φεβρουαρίου 1999
- Γιακουμακάτος, Αντρέας, *Στοιχεία για τη νεότερη ελληνική αρχιτεκτονική : Πάτροκλος Καραντινός*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα, 2003
- Δεσποτόπουλος, Ιωάννης, *Η ιδεολογική δομή των πόλεων*, Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα, 1997
- «Δικαστικό Μέγαρο Αιγίου», *Κτίριο*, διαθέσιμο στο: <https://www.ktirio.gr>
- «Δικαστικό Μέγαρο Θήβας», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, Αθήνα, 1991, τχ. 25, σελ. 174-183
- «Δικαστικό Μέγαρο Θήβας», επίσημη ιστοσελίδα xza-architects, διαθέσιμο στο: <http://xza-architects.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B8%CE%B7%CE%B2%CE%B1%CF%82/>
- «Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς», *Doma*, διαθέσιμο στο: <https://www.doma.archi/index/projects/dikastiko-megaro-libadeias>
- «Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, Αθήνα, 1981, τχ. 15
- «Δικαστικό Μέγαρο Ναυπλίου», *Αργολική Αρχαική Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού*, διαθέσιμο στο: <https://argolikivivliothiki.gr/2020/09/08/nafplio-courthouse/>
- «Δικαστικό Μέγαρο στην Αθήνα», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, Αθήνα, 1971, τχ. 5, σελ. 235-237
- «Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων», *Doma*, διαθέσιμο στο: <https://doma.archi/conferences/presentations/court-house-trikala>
- «Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων», επίσημη ιστοσελίδα kizistudio, διαθέσιμο στο: <https://www.kizistudio.com/project/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD/>

- Κωτσάκη, Αμαλία, Αλέξανδρος Νικολούδης (1874-1944) *Αρχιτεκτονικά οράματα πολιτικές χειρονομίες*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα, 2007
- Κωτσάκη, Αμαλία, *Η στέγαση της Δικαιοσύνης - Αθήνα 1834 - 2014*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016
- Κωτσάκη, Αμαλία, *Το έργο του αρχιτέκτονα Αλέξανδρου Νικολούδη (1875-1944) ως έκφραση του οράματος για αστικό εκσυγχρονισμό επί Ελευθερίου Βενιζέλου*, ΕΜΠ, Αθήνα, 2005
- Λέφας Παύλος, Siebel Walter, Binde Jerome, *Αύριο οι Πόλεις*, Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα, 2008
- Μεταξάς, Αναστάσιος-Ιωάννης Δ., *Η υφαρπαγή των μορφών: από την πολιτική ομιλία του κλασικισμού*, Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα, 2003
- Μονιούδη-Γαβαλά, Θεοδώρα, *Η ελληνική πόλη από το Ιππόδαμο στον Κλεάνθη, Πολεοδομική και αρχιτεκτονική επισκόπηση*, Εκδόσεις Κάλλιπος Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, Αθήνας, 2015, διαθέσιμο στο: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2927>
- Μπαστέα, Ελένη, *Αθήνα 1834-1896: Νεοκλασική Πολεοδομία και ελληνική εθνική συνείδηση*, Εκδόσεις Libro, Αθήνα, 2008
- Μπίρης Μάνος, Καρδαμίτση-Αδάμη Μάρη, *Νεοκλασική αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 2001
- Μπίρης, Τάσος, «Ηλίας Παπαγιαννόπουλος, Αρχιτέκτων. (1939 – 1998)», *Archetype*, Αθήνα, 2019, διαθέσιμο στο: https://www.archetype.gr/blog/arthro/ilias-paragiannopoulos-architekton-1939-1998?fbclid=IwAR0KIhViVtQGIMbJCCBLqwfF_ZxONRkwf6RA49Phn4BTgyH2gKjuRMIkng#.XQK-ZsRo9qA.facebook
- Ξάνθη, Θεώνη, *Η ερευνητική διάσταση του αρχιτεκτονικού έργου: Παραδείγματα από το προσωπικό έργο (1988-2008)*, Αθήνα, 2017
- Παπανούτσος, Ευάγγελος, *Ο Κόσμος του Πνεύματος*, Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα, 1949
- Συλλογικό έργο, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, εκδόσεις Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα, 1967
- Φέσσα- Εμμανουήλ, Ελένη, *Κτίρια για δημόσια χρήση στην νεότερη Ελλάδα 1827-1992*, Εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα, 1993
- Φιλιππίδης Δημήτρης, *Νεοκλασικές Πόλεις στην Ελλάδα (1830-1920)*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 2007
- Φιλιππίδης, Δημήτρης, *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, Εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 1984

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ

- Γιακουμακάτος, Αντρέας, *Πάτροκλος Καραντινός (1903-1976)*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 1997
- Κωτσάκη, Αμαλία, *Το έργο του αρχιτέκτονα Αλέξανδρου Νικολούδη (1875-1944) ως έκφραση του οράματος για αστικό εκσυγχρονισμό επί Ελευθερίου Βενιζέλου*, ΕΜΠ, Αθήνα, 2005

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ-ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- Αμεράνης, Ιάσων, *Η αστική παρουσία της Δικαιοσύνης στα Ευρωπαϊκά κράτη*, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, 2018
- Κουρουπάκη, Μαλαματένια, Φαουλιώτη, Κλάρα, *Το δημόσιο κτήριο στη νεοελληνική αρχιτεκτονική – Ο χαρακτήρας του δημόσιου κτηρίου διοίκησης*, ΔΠΘ, Ξάνθη, 2018
- Μπορίτας Ευάγγελος, *Η αρχιτεκτονική της Βασιλικής Α' των Φθιώτιδων θήβων*, Παννεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σχολή επιστημών του ανθρώπου τμήμα ιστορίας-αρχαιολογίας και κοινωνικ'ς ανθρωπολογίας, Θεσσαλία, 2001-2002
- Πίπτας, Κωνσταντίνος, *Casa del Fascio – Casa del Popolo: Αρχιτεκτονική, Εξουσία και Πολιτική*, ΕΜΠ, Αθήνα, 2013
- Τεμπελοπούλου, Μυρτώ, *Νεοκλασικές αστικές πλατείες στην Ελλάδα – Ζητήματα ανθεκτικότητας και δημοφιλίας στη διαδρομή δύο αιώνων*, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, 2014
- Φώτου, Χριστιάνα, *Το δίπολο φως – σκιά στην αρχιτεκτονική εξουσίας*, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, 2014

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

- Σαρηγιάννης, Γεώργιος Μ., «Η «Άνοιξη του '60», η αρχιτεκτονική στην Ελλάδα και η ιδεολογία της», ανακοίνωση στο Συνέδριο: *Η ιστοριογραφία της αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα στον 20ο και 21ο αιώνα*, Αθήνα, 22-24 Μαΐου 2014

6. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Δικαστικό Μέγαρο Λασιθίου. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/89-protodikeio-lasithiou>]

Εικόνα 2: Δικαστικό Μέγαρο Άμφισσας. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/40-protodikeio-amfissas>]

Εικόνα 3: Δικαστικό Μέγαρο Χαλκίδας. [Πηγή:
<https://enviposnightrun.gr/venue/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%87%CE%B1%CE%BB%CE%BA%CE%AF%CE%B4%CE%B1%CF%82/>]

Εικόνα 4: Δικαστικό Μέγαρο Χίου. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/116-protodikeio-chios>]

Εικόνα 5: Δικαστικό Μέγαρο Ναυπλίου. [Πηγή:
<https://melissinos-law.com/justice-in-argolida/nauplio-court-old/?fbclid=IwAR2aqKCAg2tHZ33XIOgfPwSr-NcmADjFmIcMiJAxc2zGHpowV-wL1HPGIY>]

Εικόνα 6: Δικαστικό Μέγαρο Φλώρινας. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/100-protodikeio-florinas>]

Εικόνα 7: Δικαστικό Μέγαρο Κορίνθου. [Πηγή:
<https://www.korinthia.net.gr/2019/12/05/6652/>]

Εικόνα 8: Δικαστικό Μέγαρο Λαμίας. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/39-protodikeio-lamias>]

Εικόνα 9: Δικαστικό Μέγαρο Βόλου. [Πηγή:
<https://istigmes.com/spania-foto-to-dikastiko-megaro-voloy-choris-ti-plateia-eleytherias/>]

Εικόνα 10: Δικαστικό Μέγαρο Πατρών. [Πηγή:
<https://www.patrasevents.gr/article/400004-dikastiko-megaro-patras-i-istoria-pou-krivete-piso-apo-to-epivlitiko-ktirio-foto>]

Εικόνα 11: Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης. [Πηγή:
<https://thesekdromi.gr/istoria/tripoli-kolokotronis/>]

Εικόνα 12: Δικαστικό Μέγαρο Καρδίτσας. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/70-protodikeio-karditsas>]

Εικόνα 13: Δικαστικό Μέγαρο Ζακύνθου. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/56-protodikeio-zakynthou>]

Εικόνα 14: Δικαστικό Μέγαρο Μεσολογγίου. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/62-protodikeio-mesologiou>]

Εικόνα 15: Δικαστικό Μέγαρο Κεφαλονιάς. [Πηγή:
<https://www.inkefalonias.gr/>]

Εικόνα 16: Δικαστικό Μέγαρο Καστοριάς. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/99-protodikeio-kastorias>]

Εικόνα 17: Δικαστικό Μέγαρο Πύργου Ηλείας. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/109-protodikeio-pyrgos-hleias>]

Εικόνα 18: Δικαστικό Μέγαρο Ιωαννίνων. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/65-protodikeio-ioanninon>]

Εικόνα 19: Δικαστικό Μέγαρο Λάρισας. [Πηγή:
<https://protodikeio-larisas.gov.gr/>]

Εικόνα 20: Δικαστικό Μέγαρο Θεσσαλονίκης. [Πηγή:
<https://www.protodikeio-thes.gr/location/>]

Εικόνα 21: Δικαστικό Μέγαρο Ξάνθης. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/93-protodikeio-ksanthis>]

Εικόνα 22: Δικαστικό Μέγαρο Λιβαδειάς. [Πηγή:
<https://www.archetype.gr/blog/arthro/dikastiko-megaro-livadias-ena-apo-ta-100-provevlimena-ktiria-se-ereuna-tou-do-co-mo-mo/>]

Εικόνα 23: Δικαστικό Μέγαρο Γρεβενών. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/98-protodikeio-grevenon/>]

Εικόνα 24: Άρειος Πάγος, Αθήνα. [Πηγή:
<https://www.areiospagos.gr/tour.htm>]

Εικόνα 25: Δικαστικό Μέγαρο Αγρινίου. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/60-protodikeio-agrinioy/>]

Εικόνα 26: Δικαστικό Μέγαρο Κοζάνης. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/105-protodikeio-kozanis/>]

Εικόνα 27: Δικαστικό Μέγαρο Δράμας. [Πηγή:
<https://dikigoros.gr/gr/justice-buildings/92-protodikeio-dramas/>]

Εικόνα 28: Δικαστικό Μέγαρο Θήβας. [Πηγή:
<https://www.dsthivas.gr/xrisima/%CF%85%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%B9%CE%B5%CF%83-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%89%CE%BD/>]

Εικόνα 29: Δικαστικό Μέγαρο Αιγίου. [Πηγή:
<https://www.ktirio.gr/el/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%85%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-m%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-a%CE%B9%CE%B3%CE%AF%CE%BF%CF%85/>]

Εικόνα 30: Δικαστικό Μέγαρο Κομοτηνής. [Πηγή:
<https://dmkomotinis.gr/>]

Εικόνα 31: Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων. [Πηγή:
<https://www.kizistudio.com/en/project/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD/>]

Εικόνα 32: Χάρτης Δικαστικών Μεγάρων που χτίστηκαν στο διάστημα 1834-2000 στην Ελλάδα. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 33: Όψη του Δικαστικού Μεγάρου Ναυπλίου επί της οδού 25^{ης} Μαρτίου. [Πηγή: <https://melissinos-law.com/justice-in-argolida/nafliio-court-old/?fbclid=IwAR2aaqKCAg2tHZ33XI0gfPwSr-NcmADjFmItCmiJAXc2zGHpowV-wL1HPGIY>]

Εικόνα 34: Η θέση του Δικαστικού Μεγάρου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 35: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Υπουργείου Δικαιοσύνης]

Εικόνα 36: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου από την πλατεία Καποδίστρια. [Πηγή:
<https://argolikivivliothiki.gr/2020/09/08/nafliio-courthouse/>]

Εικόνα 37: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Κορίνθου. [Πηγή:
<https://www.korinthia.net.gr/2019/12/05/6652/>]

Εικόνα 38: Η θέση του Δικαστικού Μεγάρου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 39: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Υπουργείου Δικαιοσύνης]

Εικόνα 40: Εγκάρσια τομή του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Υπουργείου Δικαιοσύνης]

Εικόνα 41: Όψη του Δικαστικού Μεγάρου επί της οδού Δημ. Γούναρη. [Πηγή: <https://www.patrasevents.gr/article/400004-dikastiko-megaro-patras-i-istoria-pou-krivete-piso-apo-to-epivlitiko-ktirio-foto>]

Εικόνα 42: Η θέση του Δικαστικού Μεγάρου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 43: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Υπουργείου Δικαιοσύνης]

Εικόνα 44: Διαμήκης τομή του Δικαστικού Μεγάρου. . [Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Υπουργείου Δικαιοσύνης]

Εικόνα 45: Εσωτερικές λήψεις του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://explore.patras.gr/listing/dikastiko-megarogr/>]

Εικόνα 46: Όψη του Δικαστικού Μεγάρου από την πλατεία του Άρεως. [Πηγή: <https://thesekdromi.gr/istoria/tripoli-kolokotronis/>]

Εικόνα 47: Η θέση του Δικαστικού Μεγάρου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 48: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Υπουργείου Δικαιοσύνης]

Εικόνα 49: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://www.arcadiaportal.gr/news/imiteles-dikastiko-megaro-tripolis-1930>]

Εικόνα 50: Προοπτικό σκίτσο του Δικαστικού Μεγάρου Λάρισας. [Πηγή: Γιακουμακάτος, Αντρέας, *Πάτροκλος Καραντινός (1903-1976)*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 1997, σελ. 159]

Εικόνα 51: Η θέση του Δικαστικού Μεγάρου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 52: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: Γιακουμακάτος, Αντρέας, *Πάτροκλος Καραντινός (1903-1976)*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 1997, σελ. 159]

Εικόνα 53: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Λιβαδειάς. [Πηγή: <https://www.doma.archi/index/projects/dikastiko-megaro-libadeias>]

Εικόνα 54: Η θέση του Δικαστικού Μεγάρου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 55: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://www.doma.archi/index/projects/dikastiko-megaro-libadeias>]

Εικόνα 56: Τομή και όψεις του Δικαστικού Μεγάρου [Πηγή: <https://www.doma.archi/index/projects/dikastiko-megaro-libadeias>]

Εικόνα 57: Σκίτσο του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://www.doma.archi/index/projects/dikastiko-megaro-libadeias>]

Εικόνα 58: Εσωτερική λήψη του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://www.doma.archi/index/projects/dikastiko-megaro-libadeias>]

Εικόνα 59: Προοπτικό σκίτσο του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Υπουργείου Δικαιοσύνης]

Εικόνα 60: Άποψη του Αρείου Πάγου επί της Λεωφόρου Αλεξάνδρας υπό κατασκευή. [Πηγή: Κωτσάκη Αμαλία, *Η στέγαση της Δικαιοσύνης - Αθήνα 1834 - 2014*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σελ.185]

Εικόνα 61: Η θέση του Αρείου Πάγου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 62: Σχέδιο των αρχιτεκτόνων για την κυκλοφοριακή κίνηση της περιοχής. [Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Υπουργείου Δικαιοσύνης]

Εικόνα 63: Κάτοψη ορόφου του Αρείου Πάγου. [Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Αρείου Πάγου]

Εικόνα 64: Εσωτερικές λήψεις του Αρείου Πάγου. [Πηγή: Προσωπικό Αρχείο]

Εικόνα 65: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Αιγίου. [Πηγή: <https://www.ktirio.gr/el/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%85%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-m%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CE%B3%CE%AF%CE%BF%CF%85>]

Εικόνα 66: Η θέση του Δικαστικού Μεγάρου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 67: Κάτοψη ισογείου και εγκάρσια τομή του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://www.ktirio.gr/el/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%85%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-m%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CE%B3%CE%AF%CE%BF%CF%85>]

Εικόνα 68: Σκίτσο του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://www.ktirio.gr/el/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%85%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-m%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CE%B3%CE%AF%CE%BF%CF%85>]

Εικόνα 69: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Θήβας. [Πηγή: <http://xza-architects.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B8%CE%B7%CE%B2%CE%B1%CF%82/>]

Εικόνα 70: Η θέση του Δικαστικού Μεγάρου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 71: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <http://xza-architects.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B8%CE%B7%CE%B2%CE%B1%CF%82/>]

Εικόνα 72: Σκίτσο της στοάς. [Πηγή: <http://xza-architects.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B8%CE%B7%CE%B2%CE%B1%CF%82/>]

Εικόνα 73: Τομές του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <http://xza-architects.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B8%CE%B7%CE%B2%CE%B1%CF%82/>]

Εικόνα 74: Εσωτερική λήψη της στοάς του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <http://xza-architects.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B8%CE%B7%CE%B2%CE%B1%CF%82/>]

Εικόνα 75: Εσωτερικές λήψεις του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <http://xza-architects.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CE%B8%CE%B7%CE%B2%CE%B1%CF%82/>]

Εικόνα 76: Άποψη του Δικαστικού Μεγάρου Τρικάλων. [Πηγή: <https://www.kizistudio.com/en/project/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD/>]

Εικόνα 77: Η θέση του Δικαστικού Μεγάρου στον αστικό ιστό της πόλης. [Προσωπική επεξεργασία εικόνας]

Εικόνα 78: Τομή και όψεις του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://www.kizistudio.com/en/project/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD/>]

Εικόνα 79: Κάτοψη ισογείου του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://www.kizistudio.com/en/project/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD/>]

Εικόνα 80: Εσωτερικές λήψεις του Δικαστικού Μεγάρου. [Πηγή: <https://www.kizistudio.com/en/project/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD/>]

Εικόνα 81: Η ένωση του νέου Δικαστικού Μεγάρου με το διατηρητέο κτήριο. [Πηγή: <https://www.kizistudio.com/en/project/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%AD%CE%B3%CE%B1%CF%81%CE%BF-%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%89%CE%BD/>]

